

L'11/S va marcar un punt d'inflexió, un abans i un després en la percepció i el tractament de l'amenaça terrorista, sobre tot, en els països occidentals, els quals s'han fet conscients de la seva vulnerabilitat.

La prevenció de la radicalització violenta

Objectiu: millorar la seguretat i la convivència

Carolina Pujol de la Hera
Juny 2018
Director: Javier Martin Peña
Universitat Oberta de Catalunya
Grau de Criminologia
Treball de Fi de Grau

AGRAÏMENTS

No voldria concloure aquest treball sense agrair de la manera més sincera al meu director del Treball de fi del Grau de Criminologia, Javier Martín Peña, de la Universitat de Zaragoza, pels seus ànims i consells que, en tot moment, m'han ajudat a tirar endavant aquest projecte i sense els quals, de ben segur que no hauria arribat a bon port.

També agrair a la meva família la paciència que han tingut amb mi, per les hores robades, mentre he estat submergida en la recerca i elaboració d'aquest treball.

“La represàlia contra el terrorisme no porta la pau. Hi ha un atacant suïcida, una represàlia i després una contra-represàlia. I simplement segueix i segueix.”

Desmond Tutu¹.

RESUM

L'amenaça terrorista ha pres una important rellevància en l'agenda pública dels governs en les darreres dècades, sobre tot arrel dels atemptats del 11 de setembre de 2001 (11/S) a la ciutat de Nova York.

El terrorisme però, no és un fenomen nou, doncs ja existeixen actes terroristes documentats en l'antiguitat, o en l'edat mitjana. Tanmateix el terrorisme com a mètode sistemàtic de violència, va començar a prendre molta importància a finals del segle XIX i en el període d'entreguerres, tot i que era més un símptoma derivat de les èpoques de crisi, que una causa.

Pronosticar la tendència del terrorisme és una tasca difícil donat que és un fenomen canviant i perquè si, com veurem, en la recerca no hi ha un consens universal en la seva definició, també és difícil el consens en la seva projecció i tractament.

En les últimes dècades, s'ha posat el focus en la identificació dels col·lectius susceptibles de radicalitzar-se com a mitjà de prevenció, o en els tractaments d'excombatents estrangers mitjançant els programes de desradicalització. Així ens podem preguntar, es pot detectar la radicalització violenta? O, es pot desradicalitzar un terrorista? Aquestes són preguntes que estan a sobre de la taula de molts països i que, ara per ara, no tenen una resposta única, ni una única manera d'abordar-los.

Aquest treball pretén ser una revisió d'alguns programes que, tant països occidentals com del pròxim orient, han posat en marxa per afrontar l'amenaça terrorista, incidint en la prevenció de la radicalització violenta i quins mètodes de desradicalització són els més utilitzats i tenen més acceptació.

PARAULES CLAU: Terrorisme, Antiterrorisme, Radicalització Violenta, Extremisme Violent, Desradicalització/Desconnexió.

¹ Font. <https://psicologiyamente.net/reflexiones/frases-desmond-tutu>

ABSTRACT

The terrorist threat has taken a significant role in the public agenda of governments in recent decades, especially at the attacks on September 11, 2001 (11 / S) in the City of New York.

Terrorism, however, is not a new phenomenon, because there are already documented terrorist acts in antiquity, or in the Middle Ages. However, terrorism as a systematic method of violence began to take great importance in the late nineteenth and the interwar period, although it was more a symptom derived from times of crisis than a cause.

Forecasting the tendency of terrorism is a difficult task since it is a changing phenomenon and because if, as we shall see, in the search there is no universal consensus in its definition, consensus in its projection and treatment is also difficult. In the last decades, the focus has been on identifying groups that can be radicalized as a means of prevention, or on the treatment of foreign fighters through the programs of deradicalization.

So, we can ask, can we detect violent radicalization? Or, can a terrorist be broken down? These are questions are on the table in many countries and that, for now, they don't have a single answer, nor a single way to address them.

This paper aims to be a review of some programs that, both western and of the Near East, have started to face the terrorist threat, focusing on the prevention of violent radicalization and what methods of de-radicalization are the most used and have more acceptance.

KEY WORDS: Terrorism, Antiterrorism, Violent Radicalization, Violent Extremism, Deradicalization / Disengagement.

ÍNDIX	PÀG.
1. Objectius	1
1.1. Objectius generals	1
1.2. Objectius específics	1
2. Metodologia	1
3. Introducció:	2
3.1. Una mica d'història	2
3.2. Definició de terrorisme	3
3.3. Causes del terrorisme	5
4. Lluita contra el terrorisme. Marc legislatiu bàsic	9
5. Programes de prevenció de la radicalització violenta	11
5.1. Una aproximació a la radicalització violenta	12
5.2. Prevenció de la radicalització o desradicalització?	16
5.3. La prevenció a Europa	17
5.3.1. Del centre Pontourny al programa CAPRI de Bordeus	18
5.3.2. El programa CONTEST al Regne Unit	21
5.3.3. El model Aarhus Danès	23
5.3.4. Violent Prevention Network a Alemanya	25
5.3.5. Pla Estratègic Nacional de Prevenció de la Radicalització Violenta a Espanya. (PEN-LCRV)	27
5.3.6. La Prevenció de la Radicalització a Catalunya i el País Basc	29
5.4. La prevenció al Pròxim Orient	32
5.4.1. El programa de desradicalització a l' Aràbia Saudita	32
5.4.2. La Comissió per al Diàleg a Iemen	34
5.4.3. La desradicalització a Egipte, un procés singular	35
6. Conclusions	37
7. Bibliografia	40
8. ANNEXES	48
8.1. FIGURES	48
8.2. TAULES	49

1. OBJECTIUS

1.1. OBJECTIUS GENERALS

L'objectiu general del present treball és fer un estudi de revisió bibliogràfica de les mesures per a la desradicalització, que alguns països han portat a la pràctica, amb la finalitat de veure si és possible identificar i prevenir la radicalització violenta i si els programes de desradicalització funcionen.

1.2. OBJECTIUS ESPECÍFICS

L'objectiu específic és identificar diferents polítiques de prevenció de la radicalització violenta, comparant les que s'han portat a la pràctica als països occidentals i del pròxim orient, per veure si existeix una unificació en el tractament d'aquest problema o hi ha diferències en el seu anàlisi i aplicació en funció de la regió.

2. METODOLOGIA

La metodologia utilitzada per desenvolupar el treball, consisteix en fer una revisió bibliogràfica sobre el tractament i els programes de radicalització i desradicalització en l'àmbit terrorista aplicats en diferents països occidentals i del Pròxim Orient. Per a obtenir la informació s'han fet servir revistes periòdiques especialitzades com *Terrorism and Political Violence*, *Critical Studies on Terrorism*, *Journal of Policing*, *Perspectives on Terrorism Journal*, o *Journal for Deradicalization* entre d'altres, articles científics i el MOOC "Terrorism and Counterterrorism: Comparing Theorie and Practice" de la Universitat de Leiden. Com a sistema de recerca d'articles científics i revistes especialitzades, s'han utilitzat diferents paraules clau relacionades amb el terrorisme i la radicalització: *Terrorism*, *CounterTerrorism*, *Radicalization*, *De-Radicalization*, *Countering Violent Extremism*, *Disengagement*, les quals s'han combinat en la seva recerca en anglès i castellà en diferents bases de dades, entre elles Google Scholar, Scholar Commons, Scribd i Dialnet.

3. INTRODUCCIÓ

3.1. UNA MICA D'HISTÒRIA

Des de fa més d'un segle existeixen diferents grups terroristes amb diferents ideologies polítiques, que van de l'extrema esquerra fins els grups separatistes nacionalistes, amb diferents tàctiques, objectius, i àmbits d'actuació. Segons Rapoport (2002) es poden determinar quatre onades terroristes que duren unes quantes dècades i que desapareixent de forma gradual en les dècades posteriors. L'inici del que anomenem terrorisme modern, apareix a finals del segle XIX amb "l'onada Anarquista" que comença a Rússia la dècada de 1880, estenent-se durant els anys següents a l'oest d'Europa, Balcans i Àsia. És la primera experiència de terrorisme global de la història, doncs s'utilitzen tècniques de propaganda per a difondre les seves accions, com el telègraf o el diari, mitjà de comunicació massiu de l'època. Aquests grups s'autoanomenaven terroristes i tenien com a objectius l'assassinat de líders polítics, tot i que en aquella època, no era habitual classificar aquests actes de terroristes. Quan el diari The Philadelphia Record, recull la notícia de l'assassinat del president McKinley, no fa servir en cap moment la paraula "terrorisme", sinó que parla d'un atac anarquista (Veure Figura 1) (Bakker, 2016).

La segona es "l'onada anticolonialista" al voltant del 1920. Per a Rapoport (2006) era una lluita per l'autodeterminació o independència de les colònies en determinats territoris. Les tàctiques utilitzades eren diferents de les dels anarquistes, fent servir la guerra de guerrilles, més difícil de combatre pels grans exèrcits colonials. Aquests combatents s'autoanomenen "lluitadors per la llibertat", contra el que ells anomenaven "govern del terror" (Bakker, 2016), llenguatge més atractiu i que els proporciona suports polítics potencials, així com una major legitimitat en la lluita anticolonialista (Bakker, 2016). Posteriorment i ja als anys 60 del segle XX, apareix el que Rapoport (2006) anomena "l'onada de la nova esquerra" o terrorisme d'extrema esquerra. S'inicia amb la guerra del Vietnam, on el grups terroristes que sorgeixen a Europa occidental i Nord Amèrica es veuen com avantguardes per a les masses oprimides del Tercer Món (Bakker, 2016). En aquesta època podem parlar ja d'internacionalització del terrorisme, donat que l'esperit revolucionari va crear vincles significatius entre grups reaccionaris, de manera que molts dels atacs es perpetraven fora del propi

país o bé s'atacaven objectius internacionals en sòl nacional (Jenkins, 2006). Cal tenir en compte també, que la tercera onada coincideix amb la guerra freda on Rússia i els EEUU donaven suport a causes terroristes o governs, segons la seva àrea d'influència.

Finalment, la darrera i quarta onada és "l'onada religiosa" que apareix cap el 1979, època en la que van produir tres fets importants a la zona del pròxim orient: la revolució islàmica a Iran, l'ocupació russa a l'Afganistan o l'ocupació de la Gran Mesquita de la Meca (Rapoport, 2006). Segons aquest autor, hi ha diversos grups terroristes religiosos, destacant els islamistes. Els elements religiosos són sempre una base important per al terrorisme doncs la religió, juntament amb les identitats ètniques es superposen (Bakker, 2016). Pel que fa al modus operandi d'aquests grups combinen tàctiques d'onades anteriors, incloent l'assassinat de líders polítics o militars i la presa d'hostatges, però destaquen sobre tot els atacs suïcides de Hezbollah contra objectius militars nord americans i francesos al Líban (Bakker, 2016).

El patró que s'observa en les quatre onades, es que aquests problemes apareixen inesperadament i el més inquietant és que ningú ha estat capaç d'anticipar les seves conseqüències. Per tant el pronòstic sobre el futur del terrorisme és incert i segons les recerques acadèmiques entre 2000 i 2012 s'observa que no hi ha un consens sobre aquest futur (Bakker, 2012).

3.2. DEFINICIÓ DE TERRORISME

S'han elaborat nombroses definicions del terrorisme que no han aconseguit l'acord general dels països per diferents raons, sobre tot de caràcter polític, però tampoc el món acadèmic ha arribat a un consens sobre la seva definició. Al llarg del darrers anys s'han obert importants debats sobre el terrorisme, s'ha analitzat des de diferents perspectives, sociològica, psicològica o política, però no s'ha aconseguit arribar al complet enteniment del fenomen. Arribar a una definició universal del que és el terrorisme és un camí ple d'obstacles, doncs hi ha centenars de connotacions divergents que, Boaz Ganor, citat per Schmid (2011), va recollir en una llista de 15 raons per les quals el terrorisme és difícil de definir, però la més significativa és perquè "els límits amb altres formes de violència política (assassinat, guerra de guerrilles) són nuls o poc clars" (p.43).

És important però, arribar a tenir una definició unificada el terrorisme, per tal d'arribar a una cooperació internacional d'èxit de lluita contra aquest, que permeti compartir dades i informació entre els països, per poder analitzar el problema de forma global i abordar programes efectius de lluita contra el terrorisme. La importància d'aquest consens esdevé, tal i com expliquen diferents organitzacions de Drets Humans, pel fet de que no tenir una definició universal del terrorisme, fa que aquells països, especialment autoritaris, que no incorporen una definició correcta o que tenen una d'imprecisa en les seves legislacions, utilitzin l'apel·latiu "terrorista" per silenciar els opositors polítics. Però també és un risc per a Estats democràtics que poden promoure lleis molt àmplies, el que els permet augmentar el seu control sobre la població en general (Bakker, 2016). També és important arribar a una definició que sigui generalment acceptada pel món acadèmic, amb la finalitat de que la recerca pugui aportar dades efectives i comparables entre els diferents organismes que analitzen el terrorisme. Tot i això, també existeixen dissensions en aquest àmbit per plasmar una definició, doncs, com diu el professor Alex Schmid (2016) segons la dita "aquell que és terrorista per a un, és el lluitador per la llibertat de l'altre".

Després de més de vint anys de no arribar a un consens, L'ONU va encarregar al professor Schmid l'elaboració d'una definició. Ell parteix de l'afirmació de que "un acte de terrorisme és l'equivalent a un crim de guerra en temps de pau" (Schmid, 1984), degut a les característiques comuns de presa d'hostatges i atacs contra civils. Schmid distingeix entre, el terrorisme com una doctrina, una forma de lluita per aconseguir determinats resultats, i el terrorisme com la forma de crear terror mitjançant l'atac de civils (Bakker, 2016).

Schmid ofereix una primera definició l'any 1984, però argumenta que donada la complexitat i diversitat de perspectives que existeixen en torn al terrorisme, no és possible donar una única definició, observant que hi ha quatre raons per les que no s'arriba al consens: primer, que les nocions polítiques, legals, socials i populars sovint són molt divergents; segon, que la definició va lligada a la legitimació o deslegitimació de determinats grups; tercer, que existeixen molts tipus de terrorisme i finalment, que el terme "terrorisme" ha sofert molts canvis al llarg dels darrers 200 anys (Bakker, 2016).

Així, Schmid i Jongman (1984), per tal d'arribar a una definició generalment acceptada del terrorisme, elaboren un estudi recopilant més de cent definicions

acadèmiques rellevants. En la seva primera recerca, aconsegueixen identificar 22 ítems coincidents en les diferents definicions que classifiquen segons la seva prevalença. Un cop analitzades, Schmid (1988) elabora una segona definició que inclou 16 dels 22 ítems , aconseguint un alt grau de consens acadèmic:

un mètode de reiterada acció violenta inspirat en l'angoixa, utilitzat per persones, grups, estats, de manera (semi-) clandestina, per raons idiosincràtiques, criminals o polítiques, per mitjà de les quals -a diferència de l'assassinat- l'objectiu immediat de la violència no és l'objectiu final. Les víctimes humanes de la violència són escollides entre la població a l'atzar (blancs d'oportunitat) o de forma selectiva (blancs simbòlics o representatius) d'una població objectiu i s'utilitzen com a generadors del missatge. L'amenaça -i violència- com a procés de comunicació entre terroristes (organització terrorista), les víctimes (o amenaçats) i els objectius principals, basat en la violència o amenaça de violència, és utilitzat per manipular a aquests objectius principals (audiència) i convertir-los en objectius del terror, objectius de les exigències terroristes o objectius d'atenció, depenent de si es busca principalment la intimidació, la coacció o la propaganda (p. 28).

Posteriorment, Schmid (2011) actualitza el seu treball analitzant més de dues-centes definicions diferents del terrorisme, des de la Revolució Francesa fins el 2010, així com el desenvolupament històric del terrorisme, arribant a identificar 12 elements coincidents en diverses definicions al llarg de 200 anys (Veure Taula 2), característiques que continuen tenint el consens del món acadèmic.

3.3. CAUSES DEL TERRORISME

Diverses són les causes que se li atribueixen al terrorisme, però cap d'elles es pot considerar com una causa única, sinó que hi ha diversos factors que influeixen en l'adopció del terrorisme com a mitjà de vida. Es poden determinar cinc suposicions habituals sobre el terrorisme.

El primer és la relació terrorisme-pobresa. Hi ha actors polítics que relacionen la pobresa amb la vinculació al terrorisme, així el president de Brasil, Lula Da Silva a la Conferència Internacional de les Nacions Unides sobre Finançament per al

Desenvolupament l'any 2002, afirmava que "No es per mitjans militars com detindrem el terrorisme, ni el tràfic de drogues. Derrotarem això quan enfrontem el problema essencial que és la pobresa" (Pavón-Villamayor, 2006).

Això es pressuposa perquè la pobresa genera una manca d'oportunitats, un enuig cap a d'altres persones que tenen més mitjans, culpabilitzant al govern dels greuges comparatius de la població més desafavorida i utilitzant la violència per aconseguir posar un objectiu en l'agenda política. Però l'evidència empírica de causalitat no és suficient. Si acceptem aquesta hipòtesi s'hauria de complir que, els països amb un índex més elevat de pobresa, concentrassin la major part d'actes terroristes o que fossin els que més terroristes produïssin (Pavón-Villamayor, 2006). No obstant això, si ens fixem en els índex de pobresa, segons les dades del 2016, aportades per la Comissió Econòmica per Amèrica Llatina i el Carib, és en aquesta regió on es concentra una de les poblacions més pobres del món, però en canvi no és la regió més castigada pel terrorisme ni la que aporta més integrants a les files terroristes, tot i els casos que han viscut alguns dels seus països. Per contra, Irak, Afganistan, Nigèria o Síria van ser els països que durant el 2016 més atacs terroristes varen patir, on Irak figura en el lloc 101 respecte del PIB per càpita, el que, tot i ser un país amb una renda per càpita baixa, no és dels més pobres del rànking de 195 països (Diari Expansión, 2018). En l'estudi de James Piazza (2006), es van analitzar diferents variables a l'hora d'estudiar la relació entre terrorisme i pobresa, que incloïen el nivell baix d'ingressos per càpita, nivells alts d'analfabetisme, baixes expectatives de vida i manca d'oportunitats laborals (p.160). Conclou que la relació entre el nivell de desenvolupament econòmic o social i el terrorisme, basat només en l'anàlisi estadístic de dades és complex o il·lusori (p. 161).

Una segona hipòtesi sobre les causes del terrorisme, és atribuir les accions terroristes a algun tipus de trastorn mental. El professor de psicologia Luis de la Corte Ibáñez (2006) explica que, "el terrorisme provoca un enorme desconcert intel·lectual i moral. La seva colpidora influència porta a alguns ciutadans a creure en les seves excuses, mentre que molts altres atribueixen la seva crueltat a la bogeria, el fanatisme, les injustícies o el xoc entre cultures" (p.274).

Però que els terroristes pateixen de problemes mentals, no es sustenta en cap base empírica. S'han fet nombrosos estudis en persones que han format part de

diferents grups armats i les conclusions han estat que, la majoria, no han patit mai un trastorn psicopatològic seriós, que els diferenciï de la resta de la població. El terrorisme és un comportament racional que respon a ideologies polítiques o religioses. Segons Jerrold Post (2007),

No és descabellat afirmar que els terroristes són psicològicament normals, ... i que no estan deprimits, ni pertorbats mentalment de manera severa. Tampoc són fanàtics embogits. De fet, els grups i organitzacions terroristes exclouen regularment als individus emocionalment inestables. Doncs, presenten un risc de seguretat considerable (Bakker, 2016).

Post (2007), va concloure que la psicologia organitzativa i social és la millor manera de comprendre la psicologia i el comportament terrorista, posant especial èmfasi en la identitat col·lectiva (p. 13).

La tercera suposició fa referència a que el terrorisme és cada cop més letal i més perillós. Aquesta interpretació deriva dels darrers atacs terroristes que han estat molt mediatitzats i en els que ha hagut un gran nombre de víctimes. Després del 11/S, hi ha la percepció de que el terrorisme s'ha convertit en una amenaça molt més gran que en el passat. A la dècada dels anys setanta del segle passat, Brian Jenkins deia que "els terroristes volen tenir molta gent mirant i no a molta gent morta", però al 2006 va actualitzar la seva afirmació dient que "el desenvolupament més xocant, és que el terrorisme s'ha tornat més sagnant, en el sentit de com es cometen els actes, i a quantes víctimes afecten" (Bakker, 2016).

L'informe "11/9, 10 anys després", elaborat pel Consorci Nacional per a l'Estudi del Terrorisme i la Resposta al Terrorisme (START), de la Universitat de Maryland, mostra un gràfic amb el nombre de víctimes mortals entre el 1991 i el 2011 (Veure Figura 2). S'observa que el nombre de víctimes és molt elevat a començaments dels anys noranta, que disminueix cap a l'any dos mil i que s'incrementa gradualment des del 2003 fins el 2007-2008, per tornar a decreixer fins el 2010. Val a dir que qualsevol xifra de víctimes és elevada, però el que queda palès és que hi ha alts i baixos al llarg d'aquests vint anys i que no es pot determinar quina serà la tendència en el futur, doncs no hi ha un patró genèric en la seva evolució. El que si s'observa és un increment del nombre de víctimes

per atac terrorista. James Piazza (Bakker, 2016) analitza les víctimes (morts o ferits) en atacs terroristes internacionals i destaca que entre el 1968 i 1979 es va produir una mitja de dues víctimes per atac, en el 1990 va ser de deu víctimes per atac i en el 2005 la mitja va ser d'11. D'aquí s'infereix la letalitat dels atacs terroristes en terme de nombre de víctimes.

La quarta suposició sobre el terrorisme es refereix a que és anti-occidental. Després dels atacs de l'11/S, sovint s'ha argumentat que aquest tipus de terrorisme jihadista, que sorgeix al pròxim orient i que està relacionat amb l'Islam radical o Islam fonamentalista és anti-occidental, o es recolza la idea del xoc de civilitzacions (Bakker, 2016).

En l'Índex Global del Terrorisme al 2017 (Veure Figura 3), observem que no són els països occidentals els més afectats pel terrorisme, sinó que les regions més perjudicades són Pakistan, Iemen, els països del centre d'Àfrica i la Índia. Podem dir doncs, que són les nacions musulmanes les que pateixen més atacs terroristes. Segons l'Observatori Internacional d'Estudis sobre el Terrorisme (OIET), durant el 2016, la regió més castigada pel terrorisme va ser un altre cop l'Orient Mitjà, sobre tot degut a la presència de Daesh, el grups talibans i Al-Qaeda. La inestabilitat política de la zona és la causa principal per al sorgiment, supervivència i evolució d'aquests grups.

Finalment, la cinquena suposició sobre el terrorisme és que té èxit. Sabem que el terrorisme aconsegueix cridar l'atenció, doncs d'això s'encarreguen àmpliament els mitjans de comunicació. Hi ha diversos estudis que revisen la paraula "terrorisme" en els mitjans de comunicació de masses i aquesta està present a diari en els noticiaris. Aquesta publicitat recurrent que es fa dels atacs terroristes als mitjans, poden arribar a influir en el sentiment de por o vulnerabilitat de les persones.

Pel que fa a si els terroristes tenen èxit en l'assoliment dels seus objectius polítics, Max Abrahms (2006) va fer un anàlisi de més de 28 organitzacions terroristes inclosa a la Llista d'Organitzacions Terroristes Designades pel Departament d'Estat dels Estats Units, arribant a la conclusió de que només el 7% van assolir els seus objectius (p. 51).

Brian Jenkins (2006) ho explica amb el que anomena la paradoxa del terrorisme els terroristes solen triomfar de manera tàctica i, per tant, generen atenció, causen alarma i atreuen reclutes. Però la seva lluita no els ha portat cap èxit en l'assoliment dels propis objectius. En aquest sentit, el terrorisme ha fracassat, però el fenomen del terrorisme continua (p. 129).

4. LLUITA CONTRA EL TERRORISME. MARC LEGISLATIU BÀSIC

El terrorisme internacional ha estat considerat des de fa dècades, una amenaça, però arrel dels atemptats de l'11/S, mai ho ha sigut amb la intensitat d'ara. La manera en que ha evolucionat a nivell estatal, local o supranacional, així com en les respostes socials, polítiques, culturals i de seguretat, és el que marca una nova era mundial en la lluita contra el terrorisme global (Gomáriz, 2005).

Tots els països incorporen en les seves legislacions mesures per a lluitar contra el terrorisme, però també hi ha legislació supranacional que reforça aquesta legislació interior i fins i tot, sovint la condiona.

A la Unió Europea (UE), l'any 2017 es van adoptar tres noves mesures legislatives per millorar l'eficiència de la lluita terrorista (Albaladejo, 2017).

La Directiva (UE) 2017/541 del Parlament Europeu i del Consell, de 15 de març de 2017, actualitza les disposicions existents en matèria terrorista, amb la finalitat de millorar determinats aspectes d'intercanvi d'informació entre les autoritats competents dels Estats per la lluita contra el terrorisme (Albaladejo, 2016). En aquesta directiva s'estableix expressament que

Per a reforçar el marc existent sobre intercanvi d'informació en la lluita contra el terrorisme com estableix la Decisió 2005/671/JAI, els Estats membres han de garantir que la informació pertinent obtinguda per les seves autoritats competents en el marc de processos penals,... es posi a disposició de les autoritats competents respectives d'altres Estats membres... (p. L88/10).

La segona Directiva aprovada va ser la relativa a les armes de foc, per establir una regulació equilibrada entre les necessitats del sector i la seguretat (Albaladejo, 2016).

La Directiva (UE) 2017/853 del Parlament Europeu i del Consell, reforça les normes de control sobre la tinença legal d'armes i dificulta el desviament cap a activitats il·lícites. Per altra banda s'estableixen disposicions específiques sobre el mercat d'armes i la seva traçabilitat durant el seu període vital, més exigents que les actuals (Albaladejo 2016).

La tercera norma legislativa aprovada el març de 2017 va ser el Reglament que modifica el Codi Europeu de Fronteres i que afecta l'espai Schengen, el qual modifica els controls sistemàtics de totes les persones, incloses les que gaudeixen del dret de lliure circulació (Albaladejo 2016). Degut al fenomen dels combatents estrangers s'extremen les mesures d'identificació de les persones que traspassen les fronteres, mitjançant la consulta de les bases de dades d'interès policial, amb la finalitat de garantir la veracitat de la identitat (Reglament UE 2017/458). La finalitat és garantir que tota persona que accedeixi a la UE no sigui considerada una amenaça per la política pública, la seguretat interna o la salut pública (Albaladejo, 2016).

En un marc internacional més ampli, les Nacions Unides ha aprovat successives resolucions que contenen declaracions sobre com els països han de tractar l'amenaça terrorista, però només es limitava a suggerir que els Estats Membres han d'assegurar-se d'adoptar les mesures adients per lluitar contra aquest.

Després dels atemptats del 2001 a Nova York i 2004 a Madrid, l'ONU va incrementar la seva contribució i dedicació en la lluita contra el terrorisme (Gomáriz, 2005), destacant que les disposicions jurídiques multilaterals fins el moment, eren insuficients per afrontar la nova tipologia del terrorisme a escala mundial i que era urgent augmentar la cooperació internacional entre els Estats, per adoptar mesures eficaces i prevenir els atacs, així s'esmenta en "l'Informe del Grup d'alt nivell sobre les amenaces, els desafiaments i el canvi", presentat a la "Cimera del Mil·lenni 2005", on s'exposa que

El desafiament central del segle XXI és plasmar un concepte nou i més ampli, ... del que significa la seguretat col·lectiva, i de totes les responsabilitats, compromisos, estratègies i institucions concomitants que es necessiten per a un sistema de seguretat col·lectiva eficaç, eficient i equitatiu (A/59/565. p 12).

Tanmateix, l'informe fa referència a la importància de la seguretat col·lectiva, destacant el terrorisme entre les amenaces que cal combatre i recordant que, arrel dels atemptats del 2001 es constata que els Estats no havien adaptat les seves mesures antiterroristes a l'evolució d'aquest fenomen que es torna global, per això destaca que "avui més que mai les amenaces estan interrelacionades i una amenaça contra un és una amenaça contra tots. La vulnerabilitat mútua de dèbils i forts mai ha estat més clara" (A/59/565, p. 21).

L'any 2006 l'Assemblea General de l'ONU redacta el document "Units contra el terrorisme: recomanacions per a una estratègia mundial de lluita contra el terrorisme", com a resposta a la creixent onada d'atacs terroristes en diferents parts del planeta. Aquest document recull les recomanacions per a la lluita contra el terrorisme, proposant-se, ara sí, mesures concretes per a enfortir la capacitat de les Nacions Unides en aquesta lluita (A/60/825).

L'estratègia es basa en cinc pilars (A/60/285):

- Dissuadir la gent de recórrer al terrorisme i de recolzar-lo.
- Dificultar als terroristes l'accés als mitjans per a portar a terme els seus atemptats.
- Fer que els Estats desisteixin de recolzar als terroristes.
- Desenvolupar la capacitat dels Estats per a derrotar el terrorisme.
- Defensar els drets humans en el context del terrorisme i la seva lluita.

Podem observar constants recomanacions i diferents estratègies legals per a combatre el terrorisme, però la realitat és que estem lluny d'aconseguir la seva erradicació, al menys utilitzant només la via legal o normativa. Per això és important fixar-nos en mesures alternatives que han anat sorgint, com els diferents programes de prevenció del terrorisme, programes que intenten atacar el problema des de l'origen, intentant actuar abans de que es la persona s'impliqui en el terrorisme i que posen la seva atenció en la prevenció de la radicalització violenta.

5. PROGRAMES DE PREVENCIÓ DE LA RADICALITZACIÓ VIOLENTA

Existeixen diferents formes d'ocupar-se de l'amenaça terrorista, bé realitzant accions post-esdeveniment, amb la modificació i enduriment de les legislacions, amb un increment de les mesures de seguretat, bé sent proactiu, intentant

esbrinar què és el que fa que una persona es radicalitzi fins el punt de cometre un atemptat contra civils no combatents, arribant a la immolació, o que arribi a deshumanitzar les víctimes de tal manera que no es qüestioni el seu assassinat. D'aquí que, en els darrers anys, i veient que la utilització de la força com a única resposta als terrorisme, no ha servit per reduir la seva escalada, s'han posat en marxa mesures alternatives de prevenció.

Aquí tractaré d'explicar alguns dels programes de prevenció de la radicalització violenta que s'han posat en pràctica en països occidentals i en països del pròxim orient. Però per això, començaré intentant explicar què s'entén en el món acadèmic per radicalització violenta.

5.1. UNA APROXIMACIÓ A LA RADICALITZACIÓ VIOLENTA

Entenent que l'objectiu principal dels països és l'erradicació del terrorisme violent, i que majoritàriament s'ha portat a terme mitjançant el desbaratament de les accions terroristes, bé amb la captura dels terroristes o amb accions militars sobre el terreny, al llarg dels anys s'ha demostrat que aquesta mesura per si sola, no és suficient per aturar l'extremisme violent (Borum, 2011). Com diu Borum (2011), si assumim que una ideologia específica condueix a aquesta violència extrema, no és estrany que es vulgui centrar els esforços en interrompre el procés de radicalització, entès aquí com a radicalització de l'extremisme violent. Però el primer que hauríem de fer és definir què s'entén per radicalització i extremisme.

Atès que, com ja hem vist, hi ha una gran dificultat per arribar a un consens universal en la definició de terrorisme, també podem suposar que existeixi una diversitat de punts de vista en la definició, fins i tot conceptes més matisats relacionats amb la radicalització (Borum, 2011).

Tot i que el terme "extrem" es refereix a les desviacions de la norma, això no és suficient per justificar-lo com una amenaça a la seguretat dels ciutadans. Segons Borum (2011), sovint també es confonen els termes radicalisme i terrorisme. Aquest autor utilitza el terme radicalització per a referir-se "al procés de desenvolupament d'ideologies i creences extremistes i el terme "vies d'acció", per al procés d'implicació en el terrorisme" (p.3). Cal tenir en compte, que no totes les persones que tenen unes creences extremistes s'involucren en el

terrorisme, i al contrari, que no tots els terroristes realitzen les seves accions en base a unes creences extremistes. Així per exemple, Peirce (2017), sotsdirector dels serveis d'intel·ligència i seguretat del Canadà, diferencia entre radicalització i mobilització, com a dos processos diferents però relacionats. Defineixen la radicalització com un procés individual "mitjançant el qual una persona es convenç de que la violència és un mitjà legítim per avançar en la causa..."

En la radicalització intervenen diversos factors com la biografia individual, la pressió dels companys, els greuges, els ideòlegs carismàtics i els esdeveniments internacionals. Però aquest procés no implica necessàriament que la persona intervingui en actes criminals. El procés de mobilització per la seva banda, consisteix en accions concretes per les quals un individu es prepara per cometre un acte de terrorisme. "La mobilització és el procés pel qual un individu radicalitzat es mou des d'un pensament extremista fins als actes preparatoris per participar en una activitat extremista" el qual suposa un canvi en la vida diària de la persona (Peirce, 2017).

Hi ha però, diversitat de maneres de definir o enfocar la radicalització violenta, sobre tot en les darreres dècades, on l'extremisme islàmic s'ha fet més visible i ha generat innumerables anàlisis sobre aquesta qüestió.

Les definicions de la radicalització però, es centren principalment en dos focus:

- Un que posa èmfasi en la recerca activa o l'acceptació de l'ús de la violència per assolir un objectiu.
- Un altre de més ampli, on l'èmfasi es posa en l'acceptació dels canvis de lluita en la societat que poden o no constituir un perill per la democràcia i que poden o no implicar l'amenaça o l'ús de la violència per assolir els objectius establerts (Borum, 2011).

Borum (2011), recull una diversitat de definicions de la radicalització on es pot apreciar que, per alguns és una conseqüència del recolzament del terrorisme, per altres depèn de la dinàmica de grup i per altres és un procés d'aprenentatge. La radicalització és un terme ambigu, segons Neumann (2013), d'aquí les divergències en les definicions. Bàsicament es pot dir que "la radicalització és el procés pel qual la gent es converteix en extremista" (p.874).

En el seu article Neumann (2010), estableix que

la majoria de les definicions actualment en circulació descriuen la radicalització com el procés (o processos) en què els individus o els grups aproven i (en última instància) participen en l'ús de la violència amb objectius polítics. Alguns autors fan referència a la “radicalització violenta” per tal de subratllar el resultat violent i distingir-lo del procés a partir de formes no violentes de pensament “radical” (p. 12).

Que la radicalització és un procés però, no genera polèmica, els acadèmics estan d'acord en que la radicalització es desenvolupa durant un període de temps, que pot variar en complexitat i durada. La controvèrsia ve per la definició del concepte d'extremisme que, tal i com apunta Roger Scruton citat per Neumann (2013),

Pot descriure idees polítiques que s'oposen diametralment als valors fonamentals de la societat, que -en el context d'una democràcia liberal- poden ser diverses formes de supremacia racial o religiosa, o ideologies que neguen els drets humans bàsics o els principis democràtics. O pot significar els mètodes pels quals els actors busquen realitzar qualsevol objectiu polític, a saber, "mostrar menyspreu de la vida, la llibertat i els drets humans dels altres. (p.874)

Així, mentre que uns creuen que la radicalització és un fenomen purament cognitiu, que emfatitza les creences extremistes (radicalització cognitiva) i que finalitza en idees diferents sobre la societat i governança, altres creuen que hauria de ser definida per les accions (radicalització conductual). D'aquí que acadèmics i governs distingeixin entre la radicalització cognitiva i la radicalització conductual o extremisme violent (Neumann, 2013).

Pel que fa al procés de radicalització, per a Bouzar (2016) aquest consta de quatre etapes:

- Separar l'individu de la seva família i entorn.
- Destrucció de la seva individualitat.
- Adhesió a la ideologia radical jihadista. El grup és pur i és lo primer.
- Deshumanització. Banalitzar la violència i la crueltat és l'últim pas per anular el concepte d'humanitat que li quedi a la persona (de Eulate, 2017).

Com ja hem vist en l'apartat "causes del terrorisme", hi ha una tendència social a relacionar el comportament terrorista amb un estat psicològic determinat, però com citen Webber i Kruglanski (2018), "la característica comuna destacada dels terroristes és la seva normalitat". Tot i que els trets de la personalitat són importants per algunes activitats relacionades amb el terrorisme, la majoria de terroristes són persones normals, el que posa de manifest que, són les forces socials les que poden fer canviar les actituds d'una persona, de moderades i socialment acceptades, a violentes i que s'aparten de la norma social, això és el que es coneix com radicalització (Webber i Kruglanski, 2018). Segons aquests autors, experts de diferents procedències arriben a identificar tres dels factors que influeixen en la radicalització: (1) motivació individual (necessitats), (2) justificació ideològica de la violència (narrativa) i (3) processos grupals (xarxes). De la mateixa manera, com assenyalen Weber i Kruglanski (2018), aquests tres factors intervenen en el procés de desradicalització, (1) quan l'organització ja no satisfà el sentiment d'importància o aquesta necessitat es troba per altres vies, (2) quan existeix una desil·lusió amb la ideologia, sobre tot d'ordre moral i en quant a l'ús de la violència, o (3) quan els líders i altres membres del grup ja no són un referent. Tot i això, la recerca empírica encara ha d'examinar millor aquestes característiques en el context i els mecanismes pels quals operen aquests factors (Weber i Kruglanski, 2018).

Rezaei i Goli (2010), observen que hi ha dos enfocaments acadèmics en la classificació de la radicalització, un que es centra en la relació de la radicalització islàmica i el terrorisme arrel dels atemptats del 11/S i una altra, de més tradicional, que es centra en la radicalització islàmica com a conseqüència del fonamentalisme islàmic. En el primer enfocament prevalen els factors psicològics, mentre que el segon es centra en les característiques ideològiques i les circumstàncies polítiques de la radicalització islàmica, inherents al desenvolupament de les diferents branques religioses de l'Islam.

Rezaei i Goli (2010), però, no estan d'acord amb aquest enfocament i proposen un enfocament sociològic, intentant contestar a quatre preguntes:

- Què motiva l'islamisme radical a la llar?
- Quins valors socials i d'interpretació de l'Islam s'associa amb la identificació radical islàmica?

- Com s'adopten els valors de la societat i s'afirma certa interpretació de l'Islam?
- Quines estratègies cal adoptar preferentment per afrontar el repte de la radicalització?

Rezaei i Goli (2010), estableixen diferents hipòtesis sobre la correlació entre radicalització i factors socials. Com a exemple d'algunes hipòtesis, arriben a la conclusió de que l'evidència empírica no estableix una correlació entre radicalització i relació entre integració social i islamisme radical, tampoc en la relació amb el capital social o en l'estat legal. Si que hi ha una certa correlació entre la radicalització i l'ordre de neixament dins el si familiar, essent els primogènits els més propensos a la radicalització. També entre la manca d'èxit econòmic, així com amb el baix rendiment escolar.

Per altra banda, hi ha autors que analitzen la radicalització en base al context normatiu i de creences. Així Mark Sedwick i altres, citat per Newmann (2013), defensen que la paraula "radical" no té cap connotació per si mateixa, sinó que és quan s'encabeix en un context, societat o període de temps determinat que varia el seu contingut. Per això cal preguntar-se "radical" en vers a què?

5.2. PREVENCIÓ DE LA RADICALITZACIÓ O DESRADICALITZACIÓ?

Hem parlat de la radicalització violenta com a un procés que pot acabar en la realització d'actes violents o no. És cert que sovint, quan es parla de prevenció de la radicalització s'utilitza indistintament el terme desradicalització per determinar el procés pel qual una persona, que no ha arribat a participar en actes violents, abandona les idees radicals, o per designar l'abandonament de la lluita armada. En la diferent literatura sobre aquest fenomen trobem el concepte "disengagement" que fa referència a la "desconnexió" o "abandonament" de l'activitat terrorista. En la seva traducció es fa servir també el terme "desradicalització", el que ens pot portar a barrejar les dues idees, l'abandonament de les idees radicals o l'abandonament de la lluita armada i rehabilitació.

La desradicalització, entesa com la retirada de l'activitat terrorista, es tradueix en programes de rehabilitació, reeducació i reinserció, posats en marxa en diferents països per tal de que, els excombatents que abandonen la violència, serveixin com a eina de prevenció de futurs reclutes.

Al començament del segle XXI, diversos programes de desradicalització, van emergir a països com Aràbia Saudita, Indonèsia, Egipte, Malàisia, Iemen, Singapur i Marroc. La majoria tenen el seu origen en el programa Saudita implementat entre 2003 i 2004, consistent en la "participació en un programa d'activitats estructurades d'aprenentatge o socialització, destinats a assolir un objectiu estratègic de reeducació, rehabilitació i reintegració" (Horgan i Altier, p.4). Aquests programes estan a càrrec de psicòlegs i treballadors socials i s'inicien mentre el subjecte està empresonat, però segueix més enllà de la seva posada en llibertat. Consisteixen en l'ensenyament del pensament crític mentre canvien les seves opinions sobre la legitimitat de les accions que han protagonitzat. La finalitat del programa no és tan sols rehabilitar el terrorista per inserir-lo a la societat, sinó també evitar la reincidència (Horgan i Altier, 2012).

5.3. LA PREVENCIÓ A EUROPA

No existeix un coneixement uniforme en quant als processos de radicalització, donat que no existeixen suficients anàlisis comparatius i estudis empírics, el que fa que l'estudi de la seva evolució sigui una tasca incerta. On sí sembla que hi ha consens és en el fet de que, el context juga un paper molt important en els processos de radicalització i que les estratègies generalistes, les quals no tenen en compte les causes que l'originen, són contraproductes.

En el marc de la UE existeix el programa Radicalization Awareness Network (RAN) que connecta professionals de primera línia, experts, treballadors socials, professors, ONG, organitzacions de la societat civil, grups de víctimes, autoritats locals i d'altres, en les tasques de prevenció de la radicalització (RAN Working Groups, 2017). Es tracta de donar les eines adients a aquelles professionals que estan en contacte amb persones amb risc de radicalització. Cal tenir en compte que el procés de radicalització no segueix un patró uniforme sinó que depèn de múltiples factors que intervenen en la trajectòria de vida del subjecte, d'aquí que no existeixi una fórmula o tractament únic per aquest fenomen.

El que si sembla contrastat és que aquests professionals són els més adequats per reconèixer en aquests individus el procés de radicalització (RAN Working Group, 2017).

D'aquí en endavant s'utilitzarà la paraula "desradicalització" com a sinònim de "prevenció de la radicalització", doncs alguns dels estudis analitzats (de Eulate, 2017; Gearson i Rosemont, 2015) la utilitzen indistintament, sense que, en aquest cas, es refereixi a la desradicalització com el procés que pretén reinserir aquella persona que ja s'ha vinculat amb actes terroristes, tema que reprendrem més endavant.

5.3.1. DEL CENTRE PONTOURNY AL PROGRAMA CAPRI DE BURDEOS

De Eulate (2017) fa un anàlisi de la radicalització a França i explica com Gilles Kepel, un dels especialistes en l'islam polític, sosté que la nova generació de la jihad francesa sorgeix entre 2004 i 2005 i que els joves que s'afilien a aquest moviment són joves integrats en quant a idioma, cultura i educació, però que no se senten vinculats a la política nacional i que, tot i no haver estat educats en la Sharia, comencen a ser islamitzats en la ideologia del salafisme. Com apunta Kepel (2016)

Els jihadistes de tercera generació, crescuts en el clima de marginalitat dels suburbis i amb grans carències afectives, es creuen amb legitimitat per a procedir a un ajust de comptes generacional, tot i que han nascut a França, han estudiat a l'escola francesa i s'han beneficiat de les ajudes socials de l'Estat. (p. 22)

L'any 2016 a França es va posar en marxa el Centre de Pontourny, per a la desradicalització de joves jihadistes. Va ser un programa experimental de desradicalització que pretenia acollir 3600 joves en dos anys, amb una capacitat per a 25 joves d'entre 18-30 anys, els quals havien de romandre 10 mesos i comptava amb una plantilla de 27 professionals. La selecció dels joves es va fer segons informes policials. Després de sis mesos, al febrer de 2017, es va avaluar el rendiment del programa i es va constatar que la quantitat màxima aollida va ser de 9 joves i que, en aquell moment només en quedava un que, amb el seu ingrés a presó, el centre quedà buit (de Eulate, 2017).

El fet de que el programa es produís en un mitjà aïllat, que contingués una sèrie de mesures obligatòries d'educació "republicana" amb gran èmfasi en l'estudi de la història de França, honorar la bandera nacional i cantar l'himne nacional un cop per setmana, va demostrar ser ineficaç. És important tenir en compte que l'aïllament afavoreix la radicalització grupal i que l'obtenció dels participants en base a informes policials no és efectiva (de Eulate, 2017). Tal i com assenyala Igualada (2017), "Les presons s'han convertit en un dels àmbits on es dona un major índex d'adoctrinament en el que concerneix al ideari islamista més radical" (p.1). Actualment hi ha diferents formes de posar en contacte les persones per adoctrinar-les i internet és una de les que té un paper més predominant, però a les presons es donen els condicionants necessaris per a desenvolupar aquesta activitat, coincidint en un mateix espai i temps, individus radicalitzadors amb una alta capacitat per l'adoctrinament i altres que estan disposats a aprendre, influenciats per la seva situació personal i la incapacitat de canalitzar el rebuig a la societat i l'autoritat per altres mitjans (Igualada, 2017). Això no sorprèn si tenim en compte que les presons són llocs de vulnerabilitat, que produeixen demandants d'identitat i de protecció, i rebels, més que en altres entorns (Neuwmann, 2010).

Veiem doncs la importància de prioritzar les polítiques de prevenció de la radicalització dels joves en situació de vulnerabilitat, que es centren en els dispositius de proximitat i que s'emmirallen en programes com l'Aarhus de Dinamarca (Rabasa, 2010). La proximitat fa que els joves no siguin separats del seu entorn familiar i permet la seva integració socio-laboral com un element per evitar recaigudes en les conductes extremistes. També permet la cooperació entre els serveis socials i la policia, involucrant la família i la xarxa sociocomunitària del jove radicalitzat, com element de recolzament en l'estratègia de desradicalització (de Eulate, 2017).

Per a Bouzar (2016) qualsevol procés de desradicalització es basa en un acompanyament personal del subjecte, prioritzant la vessant emocional i no la racional. S'ha de buscar la reconstrucció dels vincles afectius entre la víctima i la seva família, que en aquest procés és fonamental. L'objectiu és fer "ressorgir l'antiga identitat perduda" (de Eulate, 2017, p30).

Per a Mouriel Domenach, responsable del govern francès dels programes de desradicalització, citada a de Eulate (2017)

Els programes en el futur han de centrar-se en la prevenció i la coordinació dels serveis socials i educatius a la xarxa. L'enfocament multidisciplinar (social, psicològic i educacional) haurà de ser el paradigma d'aquests programes en base al mètode assaig-error i cercant guiar als professionals sobre eines flexibles d'intervenció.

L'any 2016, lluny dels programes governamentals es crea el programa de prevenció CAPRI a la ciutat de Bordeus, que basa la seva estratègia en evitar l'estigmatització i aïllament dels joves i les seves famílies (de Eulate, 2017).

Aquest programa, promogut per la Prefectura de Gironde, i sorgit de les famílies de joves en procés de radicalització, reuneix tres actors destacats, la Federació Musulmana de la Gironde, l'alcalde de Bordeus i la Societat de Recerca i Anàlisi en Empoderament (SFRAEM) (European Forum, 2017).

El programa CAPRI treballa sobre la base de la definició de radicalització de Farhad Khosrokhavar "Procés pel qual un individu o grup adopta una forma violenta d'acció, directament relacionada amb una ideologia extremista de contingut polític, social o religiós que desafia l'ordre polític, social o cultural establert" (Fethou, 2016). Es basa en la *Prevenció*, entrenant actors socials i juvenils, sensibilitzant el públic en general sobre la radicalització i identificant individus amb factors de risc; i en l'*Acció*, intervenint en les persones radicalitzades o que presenten risc de vulnerabilitat de manera multidisciplinar. Es focalitza en les dues àrees clàssiques de la prevenció, la prevenció primària amb tècniques de "contra-discurs" a internet, formació de professionals en la radicalització en el camp social i de joventut, i la intervenció psicosocial amb els individus radicalitzats. La prevenció secundària es centra en l'atenció psicosocial i la intervenció sobre el fet religiós (EF, 2017).

La intervenció es realitza de forma individualitzada analitzant cas per cas i el subjecte pot accedir al programa per iniciativa pròpia, o dels professionals o familiars. El primer pas és assessorar i acompanyar la persona que demana ajuda de manera confidencial i gratuïta. Després, un cop avaluat es recomana la intervenció adient, en funció dels indicadors de radicalització segons la classificació de Marik Fetouh (2016) (Veure Taula 3).

En quant als resultats del programa CAPRI, encara és aviat per treure'n conclusions definitives donat els seu curt període d'aplicació, no obstant s'ha posat en marxa el model d'intervenció en tots els casos atesos (EF, 2017).

5.3.2. EL PROGRAMA “CONTEST” AL REGNE UNIT

Un altre projecte el trobem al Regne Unit, amb el programa CONTEST (Counterterrorism Estrategy) que s'organitza al voltant de quatre objectius, *Perseguir*, per aturar els atemptats terroristes; *Prevenir*, perquè no hi hagi qui doni suport o es converteixi en terrorista; *Protegir*, contra un atac terrorista i *Preparar-se*, per mitigar els efectes d'un atac terrorista. En aquest programa es reconeix que no es pot lluitar contra el terrorisme només amb arrestos o perseguint els terroristes, sinó que la prevenció necessita de la cooperació internacional. El govern britànic reconeix que no es poden protegir tots els objectius d'un atac terrorista, per això cal reduir al màxim els simpatitzants amb Al-Qaeda (Jordán, 2009).

Gearson i Rosemont, assenyalen en el seu article de 2015 que, abans del 11/S, al Regne Unit ja existia un desenvolupament avançat en les mesures antiterroristes, no focalitzat únicament en el terrorisme domèstic derivat d'Irlanda del Nord, sinó que ja s'aborda el problema de forma internacional. Així, al 1996 la legislació antiterrorista preveu una etapa duradora del terrorisme internacional, dient que "una vegada que s'ha establert la pau duradora a Irlanda del Nord, continuarà existint la necessitat d'una legislació permanent contra el terrorisme per fer front a l'amenaça del terrorisme internacional i domèstic" (p.4).

L'èxit de les “4P” és important en qualsevol avaluació, doncs ha estat la base del CONTEST durant 15 anys (Gearson i Rosemont, 2015). La prevenció es basa en l'èxit de la integració, que permet la participació i l'apoderament de totes les comunitats, però que per si sola no és suficient. Dins d'aquest programa trobem l'estratègia “Preventing Violent Extremism. A strategy Delivery”, que es tracta d'un document on s'estableixen les línies generals d'actuació en matèria de prevenció de la radicalització violenta focalitzada en l'extremisme islàmic (Jordán, 2008).

En aquest document s'estableixen sis línies d'actuació bàsiques del "Prevent":

- Minar la ideologia extremista i recolzar les veus majoritàries i moderades de l'Islam.
- Neutralitzar el que promouen l'extremisme violent i recolzar les persones que viuen a les comunitats on poden influir.
- Recolzar els individus vulnerables de ser captats o que ja han estat reclutats per l'extremisme violent.
- Augmentar la capacitat de les comunitats per fer front als extremistes violents.
- Afrontar de manera eficaç els greuges que exploten els ideòlegs.
- Desenvolupar l'enteniment, l'anàlisi i la informació i millorar les comunicacions estratègiques (Jordán, 2008, p. 5:8-9).

El programa prioritza l'enfocament local de la prevenció, el que dota d'una gran autonomia els governs locals. La importància radica en que s'arriba més fàcilment als subjectes susceptibles de radicalitzar-se, doncs és més fàcil detectar els problemes de manera primerenca. Per altra banda també se'ls dona protagonisme a les policies locals les quals tenen més facilitat per establir llaços informals amb les comunitats immigrades (Jordán, 2008). Una altre raó important per la prioritziació de l'enfocament local és, com exposa Jordán (2008), la necessitat de personalitzar les accions de prevenció, de manera que resultin més acceptables i eficaces per a les persones que hi participen.

Omand, autor que va ser encarregat de desenvolupar l'estratègia de lluita contra el terrorisme, que es va traduir en el CONTEST, citat per Gearson i Rosemont (2015) determina que, algunes de les característiques més importants d'aquesta estratègia inclouen "gestió del risc, un èmfasi en la resiliència, ús limitat de l'exèrcit, compromís amb l'imperi de la llei, enfocament multiagència i els intents de cooperació internacional".

Existeix, però una forta crítica en quant a la "prevenció" del programa CONTEST, doncs, com expliquen Gearson i Rosemont (2015), s'han implementat mesures contra la radicalització que afecta membres innocents de la comunitat musulmana britànica, o s'han incorporat a la llei mesures per abordar la radicalització a les universitats que poden afectar la independència acadèmica i la llibertat d'expressió.

Tanmateix, com explica Erika Brady (2016), l'àmbit de la prevenció ha estat fortament criticat donat que s'ha centrat en "els factors causals de les activitats terroristes...". Assegura que

fins que no puguem avaluar per què les persones es radicalitzen, el que els motiva per fer el següent pas cap a la criminalitat i el que els porta a lluitar per una causa en territoris distants, portant aquesta lluita a un estat amfirió on viuen i treballen les seves famílies, no serem capaços de neutralitzar completament el procés de radicalització.

Paul Thomas (2010), comenta les crítiques que va rebre el programa, doncs la focalització de l'estratègia de prevenció en la comunitat musulmana contradiu l'objectiu de la cohesió comunitària i la seva implementació ha provocat acusacions d'espionatge i l'estigmatització de la comunitat, el que provoca la desconfiança d'aquesta en les mesures de prevenció i en les accions del govern. El CONTEST va patir una sèrie de modificacions al 2011, sobre tot en l'enfocament de, què calia fer més respecte del terrorisme islàmic, tenint en compte les idees extremistes en general i no tan sols les variant violentes, generant un fort debat en l'àmbit polític. Aquesta manca de consens té la seva lògica si recordem que no hi ha un consens uniforme en quant a la definició i causes del terrorisme, pel que tampoc hi ha una sola forma de prevenir, per això s'ha de fer èmfasi en la implicació d'altres actors de la societat per combatre la radicalització violenta (Gearson i Rosemont, 2015).

5.3.3. EL MODEL AARHUS DANÈS

Com a d'altres països de la UE, hi ha hagut una preocupació creixent per la divisió cultural entre els danesos i l'ètnia musulmana i la seva possible radicalització. L'any 2009, el govern danès va publicar un pla d'acció per contrarestar la radicalització anomenat "Un futur comú i segur: un pla d'acció per prevenir visions extremistes i la radicalització entre els joves" (Rabasa, Stacie, Ghez, Boucek, 2010).

Com esmenten Rabasa et al. (2010), Dinamarca veu la radicalització com el producte d'una integració social ineficaç, focalitzant els esforços en la integració dels grups alienats socialment i potenciant la cohesió social.

Per això cerca enfortir la democràcia lliberal, educant i socialitzant els seus ciutadans per acceptar les normes i responsabilitats democràtiques. Dinamarca separa la lluita contra el terrorisme, que recau en els serveis de seguretat i que responen a les accions d'aquells radicals que infringeixen les lleis, de la prevenció de la radicalització basada en programes voluntaris com el model Aarhus.

El programa de desradicalització danès es focalitza en set àrees i 22 iniciatives específiques dedicades al foment de la tolerància i l'intercanvi democràtic d'idees: Establir contacte directe amb joves que es troben en risc de radicalitzar-se o ja s'han radicalitzat a través de programes de tutoria; Reforçar la cohesió social; Facilitar el diàleg i proporcionar informació precisa al públic sobre els perills de l'extremisme i sobre els valors i les polítiques daneses; Potenciar la cohesió democràtica de Dinamarca reforçant la societat civil; Augmentar la capacitat de recuperació de les comunitats que són especialment vulnerables a l'extremisme; Plans contra la radicalització a les presons; Adquirir més coneixement sobre la radicalització a través de noves investigacions i establir associacions a llarg termini entre governs internacionals i nacionals, i entre locals i organitzacions comunitàries (Rabasa et al., 2010.p. 152-153).

En base a aquest programa de desradicalització a Dinamarca, trobem el model Aarhus, programa que és força únic en el seu sistema i tracta tant la prevenció primerenca de la radicalització violenta com la desradicalització, entesa aquí com la sortida del procés de radicalització per aquelles persones que tenen intencions i capacitats per cometre crims violents amb motius polítics o religiosos.

El programa basa el seu èxit en el diàleg i la participació de les comunitats minoritàries i no té res a veure amb la política o la religió (Bertelsen, 2015).

En paraules de l'alcalde de la ciutat de Aarhus, Jacob Bundsgaard (2014),

Prenent el nostre punt de partida en les tradicions democràtiques daneses sobre la franquesa i el diàleg, volem crear una ciutat segura i bona per a tots, treballant a llarg termini i intensament amb la prevenció del delictes, al mateix temps reduint dràsticament els delictes i les tendències cap a l'assetjament, el racisme i la discriminació. Volem oferir a aquestes persones una oportunitat de rehabilitació i

tornar a una vida quotidiana que es caracteritza per la seguretat per a ells i les persones que els envolten (Bertelsen, 2015. p.241).

És un model que té tres característiques principals, l'estreta cooperació entre diferents institucions i autoritats de primera línia que treballen amb joves exposats i vulnerables; la inclusió i la fonamentació científica.

El model d'Aarhus es basa en l'experiència de més de 40 anys a Dinamarca, en sistemes de prevenció del delictes, que s'implementa amb l'estreta col·laboració dels agents socials, més propers a les persones en risc d'exclusió, com l'escola, els serveis socials i la policia (SSP). No tracta de dissuadir els joves mitjançant un discurs polític, ni des de la vessant religiosa, tampoc tracta d'estigmatitzar determinats grups, sinó que el que pretén és tractar la conducta criminal i l'activisme que estan fora de la llei, transformant les motivacions personals, socials, culturals i polítiques en formes legals de participació ciutadana. Els principals elements d'aquest model són la casa d'informació, les tutories, els tallers, la xarxa de pares i el diàleg (Taula 4). Aquest model també està en estreta col·laboració amb el projecte de recerca contra la radicalització del departament de psicologia i ciències del comportament, amb experts en sociologia, psicologia, política i aculturació de la Universitat de Dinamarca, amb diferents ministeris i amb el PET (Servei de Seguretat i Intel·ligència danès). Tanmateix, aquest projecte col·labora amb la xarxa RAN (Bertelsen, 2015).

5.3.4. VIOLENT PREVENTION NETWORK A ALEMANYA

A Alemanya trobem el *Violent Prevention Network (VPN)* que és un programa que es recolza en la societat civil, posant especial atenció en l'atenció primerenca per evitar l'aïllament dels joves (de Eulate, 2017). El programa es basa en tres etapes: la prevenció, que consta d'una immunització bàsica a través de tallers i de la sensibilització de professionals en nens i joves, mitjançant la formació professional, fent especial esment en la prevenció online; la intervenció i desarticulació, mitjançant processos de distanciament a través d'entrenaments individuals o grupals a la presó o centres de detenció; i l'assistència per la desvinculació, a través del treball directe amb persones radicalitzades i repatriats, mitjançant la participació familiar (VPN, 2016. p.7).

La prevenció recau en la comunicació amb els joves en risc de radicalització religiosa o política, implicant-los en un diàleg inter-cultural i inter-religiós, de manera que amplii'n els seus coneixements no solament de l'Islam, sinó també en democràcia i drets humans. També s'utilitza per a prevenir la radicalització cap a l'extremisme de dretes. Tanmateix, un element important és la formació dels actors (professors, treballadors socials, policia, etc.) en el tractament de l'extremisme i el fonamentalisme en l'escola i la feina (VPN, 2016, p.9).

El programa de desradicalització a la presó, implica un tractament de desadaptació mentre està en custòdia i un any d'estabilització en sortir. Un aspecte innovador d'aquest enfocament de desadaptació, és la combinació de l'educació política i de lluita contra la violència, i la formació en competències que qüestionen els actes, els patrons de justificació i els motius.

En quant a la desradicalització, l'objectiu principal és proporcionar assessorament als familiars en el context islàmic per tal d'augmentar la comunicació en la resolució de conflictes en el si familiar, establint una relació sòlida entre pares i fills. Tanmateix, es proporciona als pares les eines necessàries, a través d'una informació especialitzada i assessorament en profunditat (VPN, 2016. p.10). Es crea un context que permet als pares reconèixer el procés de radicalització del seu fill i quines opcions tenen per establir una relació sòlida i resistent, promocionant el treball educatiu per aconseguir la separació del jove dels grups extremistes i de les ideologies violentes per facilitar el procés de desadaptació. En quant a la perspectiva de la religió, l'abandonament de les idees extremistes requereix una redefinició estable de la fe. No es tracta d'una desvinculació de l'Islam, sinó un allunyament de la visió radical i inhumana associada a l'ús de la força (VPN, 2016.p. 10).

En quant a l'avaluació dels resultats del programa, es va analitzar el projecte MAXIME Berlín, i es va destacar la influència positiva dels tallers sobre el desenvolupament de la tolerància dels participants, les seves capacitats de diàleg i el tractament de conflictes. L'objectiu és evitar la desintegració i radicalització dels joves vulnerables, donar suport als professionals per reconèixer les actituds radicalitzades i poder fer-los front, establir una capacitat de diàleg interreligiós i intercultural i reduir els prejudicis en la societat majoritària.

El programa ofereix tallers, conduïts per tàndems interreligiosos que recullen temes sobre l'Islam de base teològica, com la pràctica religiosa, l'Islam i els drets humans i el conflicte a l'Orient Mitjà (European Commission, 2018). Actualment està en vigor el MAXIMA Teach2Reach, que respon a la necessitat creixent d'una política preventiva en l'educació, per abordar el fenomen de l'extremisme religiós. L'objectiu principal és educar sobre l'extremisme i les estratègies de reclutament, desenvolupant cursos d'acció per a joves i professionals quan sorgeixin signes de radicalització. Tanmateix, pretén augmentar la capacitat dels joves per allunyar-se de l'extremisme i desmitificar el fenomen del jihadisme (Maxima T2R, 2017).

5.3.5. PLA ESTRATÈGIC NACIONAL DE PREVENCIÓ DE LA RADICALITZACIÓ VIOLENTA A ESPANYA (PEN-LCVR)

Espanya porta un endarreriment d'uns deu anys en relació a d'altres països de la UE en la posada en marxa d'un pla estratègic per a la prevenció de la radicalització violenta. L'any 2015, el Ministeri de l'Interior elabora el PEN-LCVR basat en una explicació limitada del terrorisme, prescrivint mesures que han estat contraproductives en altres països amb conseqüències socials negatives (Fernández i Limón, 2017).

Aquest programa, posat en marxa el març del 2016 després de l'atemptat a Brussel·les, està orientat a qualsevol tipus de radicalisme violent, però posa el seu èmfasi en l'amenaça procedent del terrorisme jihadista. Existeixen altres mesures anteriors contra l'amenaça terrorista a Espanya, la estratègia de Seguretat Nacional (ESN-2013) que recorda el "manament constitucional de garantir la convivència democràtica i de protegir els ciutadans en el lliure exercici dels seus dret i llibertats públiques" basat en les forces de seguretat pública, i l'Estratègia Integral Contra el Terrorisme Internacional i la Radicalització (EICTIR), aprovada el 2010 i ratificada el 2012 que dona resposta al compromís d'Espanya amb la UE en la lluita coordinada i global contra el terrorisme (PEN-LCVR).

El PEN-LCVR, té tres àmbits d'actuació. L'intern, on l'escenari principal és el municipi, dissenyant Grups Locals de LCVR coordinats per les forces de seguretat locals i supervisats pel grup de Supervisió Nacional, amb la integració de sectors socials locals que permeti la identificació, la prevenció i el tractament dels focus localitzats. L'exterior, coordinat pel Ministeri d'Afers Exteriors i de Cooperació, on l'execució va a càrrec del departament corresponent i de les forces armades a l'estranger. El tercer àmbit correspon al ciberespai, coneixent la informació que afecti la radicalització violenta i que circuli per la xarxa en obert (PEN-LCVR). El pla estableix l'abans, el durant i el després, amb tres àrees funcionals, la prevenció, la vigilància i l'actuació.

L'origen del terrorisme es basa en les idees radicals, precursors de la violència, per això una acció dirigida a aquests tres àmbits permet fer-li front. Aquesta assumpció basada en la diagnosi ortodoxa del terrorisme dona forma a les àrees d'actuació, els objectius, l'estructura, els actors i els resultats previstos al PEN-LCVR (Fernández i Limón, 2017).

Una característica del pla és que l'estructura per a la implementació i el desenvolupament és de caire interministerial, residint la coordinació en el Ministeri de l'Interior i on totes les entitats que hi participen són de caire públic. Per altra banda el pla distingeix els responsables d'executar les accions, essent l'Administració, els col·lectius vulnerables i la societat civil, coordinats sempre pel Grup Nacional.

Després dels atemptats a Barcelona i Cambrils d'agost del 2017, el PEN-LCVR va rebre forces crítiques en la seva implantació, doncs només 13 dels 8000 municipis del territori espanyol havien posat en marxa els Grups Locals, així com també en el baix desenvolupament del pla, degut a la manca de voluntat política pel que implica la coordinació entre administracions i a la manca de desenvolupament d'una part tècnica important per compartir informació (de Eulate, 2017). Un dels municipis que va posar en marxa un pla trienal de prevenció és la ciutat de Màlaga amb el Pla Transversal per la Convivència i la Prevenció de la Radicalització Violenta, on l'objectiu és "sensibilitzar i construir una ciutadania activa i resistent que afavoreixi la cohesió social, millori la convivència, respecti la llibertat religiosa i de culte, eviti la marginació i el radicalisme violent" (PTCPRV, 2017).

Aquests programes s'han desenvolupat per millorar la cooperació institucional, promoure la sensibilització, l'educació i la igualtat de gènere, promoure la mediació cultural i social mitjançant la diversitat religiosa i la multiculturalitat (González, 2017).

5.3.6. LA PREVENCIÓ DE LA RADICALITZACIÓ A CATALUNYA I EL PAÍS BASC

A Catalunya, el 2017 es va posar en funcionament el pla de Prevenció, Detecció i Intervenció de Processos de Radicalització als Centres Educatius (PRODERAI-CE). Aquest pla, elaborat conjuntament pel Departament d'Ensenyament i d'Interior de la Generalitat de Catalunya, va dirigit als centres educatius on l'objectiu és la protecció dels menors com a responsabilitat de l'Estat de la seva cura. Així, a la Llei 12/2009 de 10 de juliol, s'expliciten els "principis rectors del sistema educatiu" destacant la "transmissió i la consolidació dels valors propis d'una societat democràtica: llibertat personal, responsabilitat, solidaritat, respecte i igualtat; la inclusió escolar i la cohesió social i el foment de la pau i el respecte als drets humans" (Proderai, p. 3).

En aquest pla, es defineix la radicalització com un "procés complex de caràcter multifactorial". Es consideren els factors de risc com els vinculats al desenvolupament personal, el context escolar, l'àmbit familiar i el context social. Però potencia els factors de protecció derivats de la pràctica educativa. Segons el PRODERAI aquests factors de protecció poden ser "les altes expectatives per a tot l'alumnat, la personalització de l'aprenentatge o els espais de participació per alumnes i famílies" (p. 4), els quals contribueixen a superar o minimitzar els factors de risc. Així, el departament d'educació,

Posa a l'abast dels centres educatius actuacions i recursos per prevenir, entre altres tipus de conductes radicals, la islamofòbia, tant possibles agressions com assetjament escolar contra alumnat musulmà per causes religioses, mitjançant el Protocol de prevenció, detecció i intervenció enfront situacions d'odi i discriminació (Proderai, p. 5.).

En quant a la prevenció dels factors de risc en l'àmbit escolar, l'adolescència és una edat de molts canvis, tant a nivell físic com emocional, per això el programa incideix, des de l'escola, en combatre les dificultats per gestionar les emocions, per construir una identitat múltiple, la manca de sentiment de pertinença al centre i a la societat, la proximitat d'iguals radicalitzats o les baixes expectatives d'èxit. En cada un d'aquests apartats es plantegen estratègies que van des de l'educació socioemocional, la participació dels alumnes en la vida del centre educatiu facilitant, a les famílies de l'alumnat més vulnerable informació sobre el teixit associatiu, fins a fomentar la participació de referents d'èxit de la seva comunitat que esdevinguin models positius i per tant preventius d'una possible radicalització. En el document també hi ha un Mòdul d'Intervenció Educativa davant Processos de Radicalització als Centres Educatius on "l'objectiu d'aquesta intervenció educativa és aturar i revertir el procés de radicalització iniciat per l'alumne" (Proderai, 2017. p.72).

Al País Basc, també es va constituir al 2017 un grup de treball destinat a desenvolupar una estratègia per a prevenir la radicalització jihadista, el qual es desenvolupa dins del "Pla Estratègic contra l'Islamisme Radical" que es posa en marxa pel Govern Basc després dels atemptats de París al 2015 (de Eulate, 2017). Aquest Pla Estratègic es basa en els quatre pilars proposat per les directives europees: Prevenció contra les polítiques de captació, Protecció de la ciutadania i les infraestructures, Persecució fent especial esment en la neutralització del risc d'atemptats terroristes i el finançament il·legal d'aquestes activitats i Resposta davant atemptats terroristes (PGSPE, 2014 – 19, p. 26).

Comparativa dels principals elements dels programes de desradicalització a Europa.

Taula 1.

	CAPRI	CONTEST	AARHUS	VPN	PEN-LCRV	PRODERAI
Localització	Associació	Multi Departamental	Tutories, Tallers	Tallers	Grups Locals	Escoles
Subjectes	Individus amb factors de risc	Comunitat musulmana	Comunitats minoritàries	Subjectes radicalitzats i repatriats	Individus amb factors de risc	Estudiants
Objectiu	Prevenició de la Radicalització	Perseguir, Prevenir, Protegir, Preparar-se	Prevenició de la Radicalització	Prevenició, Intervenció i Desarticulació	Prevenició Vigilància Actuació	Prevenició de la Radicalització
Interlocutors	Actors socials i juvenils	Diverses administracions	Professionals	Educadors, treballa dors socials, policia	Administració Col·lectius Vulnerables Societat civil	Mestres
Component Afectiu	Contra discurs a internet, psicosocial	Potenciar les capacitats civils a les comunitats musulmanes	tolerància i intercanvi democràtic d'idees	Suport familiar	Desconegut	Consells psicosocials
Component Pragmàtic	Assessorament al subjecte i família	Educació, assessorament	Cohesió social i democràtica, diàleg	Diàleg intercultural i religiós	Desconegut	Educació, assessorament famílies, diàleg
Component Ideològic	teològic i teories de la conspiració	Minar la ideologia extremista	Valors democràtics	Islam, democràcia i DDHH	Ideologia	Identitat i integració
Any d'inici	2016	2001	2009	2001	2015	2017
Avaluació	Si	Si	Si	Si	No	No

5.4. LA PREVENCIÓ AL PRÒXIM ORIENT

5.4.1. EL PROGRAMA DE DESRADICALITZACIÓ A L' ARÀBIA SAUDI

Després dels atacs del 11/S, l'Aràbia Saudita va iniciar un programa de rehabilitació per a militants Islamistes i sospitosos de terrorisme. El programa pretenia reduir la probabilitat que els participants tornessin a la militància activa a través de la discussió religiosa, el suport social extensiu i l'obligació familiar implícita (Rabasa et al, 2010).

Durant el 2003 i el 2007, l'Aràbia Saudita va patir diversos atemptats terroristes per part d'AQAPⁱⁱ on, a banda de les operacions policials, va engegar una estratègia global contra el terrorisme amb la finalitat de generar un distanciament entre els extremistes i la població en general. En el document de Rabasa et al, (2010), l'estratègia del que es coneix com antiterrorisme "suau" a l'Aràbia Saudita, es concreta en: *la prevenció* per evitar que l'individu derivi cap a les idees extremistes, *la rehabilitació* que s'ocupa de l'individu mentre està sota custòdia de l'Estat i *l'assistència* després de l'alliberament del subjecte per facilitar el seu retorn a la societat (Noor i Hayat, 2009). El programa es porta a terme als centres penitenciaris i vol guanyar-se la confiança dels presos orientant-los en els veritables ensenyaments de l'Islam", que prohibeixen usar la violència contra els musulmans o no musulmans civils (Stracke, 2007).

Per combatre la radicalització es proporciona al públic informació sobre l'islam i l'amenaça extremista, emfatitzant que l'extremisme no es preocupa dels musulmans i establint programes socials i esportius per a joves saudites, amb la finalitat de mantenir-los allunyats dels extremistes. Una de les conclusions a la que arriben els membres del Comitè Consultiu del Ministeri de l'Interior, encarregat de supervisar el programa, és que els individus involucrats en el terrorisme no van aprendre correctament els principis de la fe durant la infantesa, pel que van ser susceptibles a la propaganda extremista.

El programa de desradicalització, pretén eliminar la interpretació radical de l'islam, reinserint i reforçant, la versió oficial de la fe. Això s'aconsegueix mitjançant un procés de diàleg, instrucció religiosa, assessorament psicològic i suport social (Rabasa et al., 2010).

ⁱⁱ AQAP: Al Qaida in Arabian Peninsula

Des de l'exterior, però, aquest enfocament resulta paradoxal, doncs la doctrina oficial de la religió promoguda pel govern saudita gaudeix d'una branca extremista, tal i com exposen Rabasa et al., al seu anàlisi al 2010.

El programa d'assessorament està destinat a ajudar les persones que han defensat les creences de "Takfiri"ⁱⁱⁱ, que s'han penedit i abandonen les idees terroristes. És important assenyalar que les persones que han estat alliberades a través del Programa d'Assessorament són simpatitzants terroristes i persones de suport o capturades per divulgar propaganda jihadista o que han proporcionat suport logístic, el que s'anomena terrorisme "suau". No són els que han estat relacionats amb delictes de sang al regne (Boucek, 2007).

El procediment de reinserció no està basat en un programa de justícia restaurativa, sinó en la presumpció de benevolència, donat que es considera que els presos han estat enganyats pels extremistes i allunyats del vertader Islam, essent l'Estat el reintegrador al camí correcte (Boucek, 2007).

Un altre pas important en la rehabilitació del presoner és fer avaluacions individuals per determinar, com afecta la família i com es pot ajudar al pres i els seus familiars. Es tracta d'evitar una major radicalització derivada de l'empresonament, proporcionant ajuda econòmica, l'escolarització dels menors, ajuda sanitària o inserció laboral. El govern posa molta cura en com es fa participar a la família, doncs com més hi participi en el procés, més probabilitats de rehabilitació hi ha. Com va dir el príncep Mohamed bin Nayef "la família necessita sentir que tot s'està fent per ells i el seu ésser estimat" (Rabasa et al., 2010). L'èxit del programa de reinserció saudita es deu a diversos factors com que, es dirigeix a islamistes que encara no han comès cap acte terrorista però que mostren predisposició per rehabilitar-se, al compromís financer del govern saudita que destinà més de 30 milions de dòlars entre 2004 i 2007, i a que el supervisor és el Ministeri de l'Interior i no el Ministeri d'Afers Religiosos o de Justícia, com en altres països (Strake, 2007).

ⁱⁱⁱ Segons el Consell de Relacions Exteriors (CFR), el concepte de takfir es defineix com "La capacitat d'un musulmà de definir un altre com un apòstat, un concepte del qual Al Qaeda legitima gran part de la seva violència" (Hayat Albi 2014)

5.4.2. LA COMISSIÓ PER AL DIÀLEG DE IEMEN

Al 2002 Iemen va crear una comissió per al diàleg presidida pel jutge Al-Hitar, amb l'encàrrec de dialogar amb els presos per tal de revertir les seves idees extremistes i com diu Ane Skov Birk (2009), "convertir-los d'una comprensió radical i militant del l'islam a una comprensió moderada i pacífica".

En la reunió inicial se'ls va explicar que el procés de diàleg consistia en un "tot o res", és a dir, els detinguts havien de convèncer el comitè de que la seva interpretació de l'Islam era la correcta, de la mateixa manera que els acadèmics treballarien per convèncer-los del contrari. "Els diem que, si teniu raó, us seguirem, però si el que estem dient és correcte, heu d'admetre-lo i seguir-nos" (Rabasa et al, p. 49), basant la seva hipòtesi en que el repte causat per l'islamisme era purament ideològic (Birk, 2009). El procés de diàleg es fa de forma directe, és a dir en persona, basats en una referència comuna a l'islam i al dret islàmic com a font final de veritat i legitimitat (Birk, 2009). El programa iemenita tracta qüestions importants sobre la jihad que Nicole Strake destaca en el seu article de 2007:

- El veritable concepte de jihad a l'Islam.
- La importància de l'adhesió a la llei sharia bàsica islàmica.
- Els principis del diàleg en assumptes crucials en l'Islam.
- La importància d'entendre les veritables regles de takfir.

Alguns dels arguments aportats pels detinguts sobre aquestes qüestions, eren que Iemen no era un estat islàmic i que era pro-occidental, que el seu president no era el representant legítim doncs no governava com un Califa i que la llei musulmana permet l'assassinat dels no musulmans. Tots aquests arguments van ser contestats, utilitzant la constitució iemenita, les lleis penals i els arguments jurídics i religiosos, quedant demostrat, segons Al-Hitar, que en cap cas el govern contravé l'Alcorà (Rabasa et al., 2010). Però com exposa Birk (2009) al seu article, a la pràctica no va existir una igualtat en el diàleg malgrat la retòrica de respecte mutu propagada per Al-Hitar, sinó que la comissió representava l'estat en virtut de la constitució del president, mentre que els detinguts havien estat privats dels seus drets constitucionals.

En quant a l'avaluació del programa iemenita, no hi ha dades fiables del seu funcionament, doncs el govern de Iemen no va facilitar la informació del programa ni del funcionament de les presons iemenites, però segons Rabasa et al. (2010), se'l va acusar d'estar més interessat en la conveniència política que en la veritable desvinculació dels detinguts, així com que diversos observadors destaquen que els diàlegs estaven orientats a obtenir dels detinguts la seva acceptació sobre la legitimitat del govern iemenita i el compromís de que no cometrien actes de violència al país (Rabasa et al, 2009).

Basat en la desradicalització tan sols en breus discussions sobre la ideologia religiosa, sense trencar altres compromisos amb l'extremisme, es va demostrar insuficient per a la rehabilitació, afegint que tampoc es va controlar els alliberats més enllà d'un any, el que no els va impedir reemprendre les accions violentes. És precisament al 2005, quan el projecte s'interrompí arran de que dos subjectes, que havien participat al programa, van participar en actes violents contra les forces nord-americanes a l'Iraq, així com que Al-Hitar havia afirmat que tots els participants en el programa havien refusat l'ús de la violència (Birk, 2009).

5.4.3. LA DESRADICALITZACIÓ A EGIPTE, UN PROCÉS SINGULAR

A mitjans dels anys 90 Egipte es va convertir en el primer país que va seguir un enfocament "suau" per combatre l'extremisme violent. A diferència d'altres països, el procés de desradicalització a Egipte no va partir d'una iniciativa del govern (Gunaratna i Bin Ali, 2009), tot i que el govern havia iniciat una sèrie de passos per posar les bases de la desradicalització dels líders extremistes, proporcionant textos religiosos i d'altres que els permetien millorar la comprensió de l'Islam (Rabasa et al. 2010). Aquest procés va començar quan, el 1997, el major moviment islamista armat d'Egipte, *al-Gama'a al-Islamiya (IG)*, va declarar un alto el foc unilateral. Aquesta declaració d'IG va iniciar un procés global de desradicalització que va conduir a l'abandó de la violència (Ashour, 2008). Els líders que eren a la presó, en adonar-se del efectes devastadors de les seves accions terroristes i amb la davallada del suport de la comunitat en general, van començar a revisar la seva comprensió de la jihad (Gunaratna i Bin Ali, 2009), retractant-se públicament (EL-Said, 2012).

Donat l'èxit del programa amb l'IG, el govern ho vol implementar per als líders de *Egyptian Islamic Jihad (EIJ)*, però aquests no té èxit fins que l'ideòleg més influent de la història del moviment Salafi-Jihadi, Dr. Sayyid Imam al-Sharif, conegut com Dr. Fadl, va ser detingut i va iniciar la revisió de la seva acció terrorista (Rabasa et al., 2010).

El procés de desradicalització va incloure un component ideològic que va utilitzar arguments teològics islàmics per deslegitimar l'ús de la violència contra l'estat, la societat i d'altres (Ashour, 2008).

La desradicalització d'aquests grups històrics va ser espontània, tot i que, segons El-Said (2012), el paper de l'estat va ser molt important a l'hora de facilitar el procés de "revisió", facilitant el diàleg, el debat i les reunions a les presons entre els líders, els seus membres i altres presos seculars i polítics, convidant també estudiosos de renom de la Universitat Al-Azhar, una de les institucions més respectades al món islàmic, a visitar les presons i debatre amb els líders dels grups extremistes violents. Tanmateix el govern, va facilitar discretament les visites a la presó pels líders, animant així els seus membres a seguir el seu exemple. Aquells que no van acceptar les ratificacions dels seus líders, una minoria, van se separats del grup, portant-los a d'altres presons (El-Said, 2012). Finalment, com explica El-Said al seu article del 2012, un cop iniciat el procés a les presons, el govern va utilitzar els mitjans de comunicació per contrarestar l'extremisme violent a la societat en general, permetent als líders radicals publicar als diaris la seva renúncia a la violència, discutint qüestions doctrinals com el concepte "takfir", o combatent la jihad (Gunaratna i Bin Ali, 2009), des d'un punt de vista ètic.

Les revisions de l'IG han inclòs, disculpes davant les víctimes d'actes terroristes, la seva proclamació com a màrtirs i la invalidació dels fatwas (decrets religiosos) com a equivocats, fent autocrítica i rebutjant de forma raonada les falses interpretacions teològiques (Gunaratna i Bin Ali, 2009).

6. CONCLUSIONS

Podem observar que hi ha dos enfocaments per tractar la radicalització violenta, la prevenció com a tal, que intervé per canviar les idees radicals abans de que l'individu s'involucri en activitats terroristes, i la desconexió i rehabilitació, que es porta a terme quan, la persona que ja ha tingut contacte amb activitats terroristes, es pretén que canviï el seu ideari violent i es pugui reinserir a la societat.

El que tenen en comú els programes de prevenció contra la radicalització violenta a Europa que hem vist, és que impliquen diferents actors, sobre tot als professionals que estan en contacte amb aquestes persones i que poden detectar els indicis de radicalització de forma primerenca, el que permet prendre mesures per apartar el jove de la radicalització. Però també hem vist el paper fonamental d'incloure altres actors com les escoles o la família en el procés de desradicalització. La participació de la família sovint és una peça clau en l'abandonament de les idees extremistes i l'allunyament dels amics i d'altres persones que poden exercir una influència negativa sobre el jove, doncs el suport familiar fa que se senti recolzat i pugui reprendre els vincles amb aquesta. En aquesta participació familiar també és molt important l'assessorament, sovint desorientades amb el que està passant i que manquen dels recursos necessaris per poder afrontar la situació.

Com hem vist, hi ha diferents indicadors que poden ajudar a detectar el procés de radicalització, pel que el sol fet de defensar unes conviccions de manera apassionada o fer campanya de manera pacífica per defensar una ideologia, no són components d'una radicalització imminent. No obstant, quan un jove comença a parlar de veritats absolutes, s'aïlla d'amics i família o legitima la violència per defensar una causa, poden significar els primers indicis de radicalització. Pel que fa a la família, tot i la convivència amb el jove, sovint, per diferents motius, és la última en adonar-se del que realment està passant, d'aquí la importància de l'assessorament i acompanyament a les famílies en el procés de prevenció i/o desradicalització.

En els programes estudiats, vigents en diferents països europeus, podem veure que, tot i tenir la prevenció com a principal objectiu, centrada en els grups més vulnerables, sobre tot joves de la comunitat musulmana, difereixen en les

mesures d'aplicació. Així, alguns es basen en la realització de tallers centrats en la millora de la convivència, com en el programa Aarhus, d'altres programes són dirigits per diferents departament governamentals, centrant la seva atenció en la detecció de la radicalització a través dels grups locals. En quant als actors que hi intervenen generalment tots els programes inclouen professionals del treball social, educadors i diferents administracions locals. Finalment, pel que fa als elements a treballar trobem des d'un enfocament psicosocial de la radicalització, teològic, ideològic o de valors democràtics i de drets humans.

Alguns d'aquests programes han tingut avaluacions del seu funcionament, com el programa CAPRI, demostrant la seva efectivitat en quan a la prevenció de la radicalització en els joves amb situacions de vulnerabilitat, però donada la seva curta vida, encara és aviat fer-ne una valoració global. Altres, com el Proderai a Catalunya o el Pla de Prevenció de Màlaga, que es van posar en marxa l'any 2017, encara són molt joves i fins ara no s'ha publicat cap avaluació.

Pel que fa als països del Pròxim Orient trobem programes de prevenció de la radicalització violenta basats en la informació a la població en general del perjudicis de l'extremisme i de com afecta als propis musulmans. Els programes, aplicats en diferents països es centren però, en la desradicalització entesa com a desconexió de la radicalització violenta i rehabilitació dels presos que han participat en actes de terrorisme. Majoritàriament aquesta rehabilitació s'ha portat a terme a les presons, amb individus que no han estat autors directes de delictes de sang, el que s'anomena un antiterrorisme "suau". Els resultats però, no estan clars ja que no es disposa de suficient informació sobre si han tingut èxit o no. Cal esmentar el programa de desradicalització a la presó d'Egipte per la seva singularitat, on la iniciativa va partir dels propis terroristes presos per una qüestió de consciència i per la manca de suport social. La característica principal d'aquest programa de desradicalització va ser la renúncia dels propis líders d'organitzacions terroristes, que van servir de mentors per que altres terroristes abandonessin la causa terrorista i iniciessin el procés de desradicalització. Tot i que el govern no va ser l'impulsor d'aquest programa, va facilitar la seva posada en pràctica amb determinades concessions als presos, fet que va afavorir el procés de desradicalització dels dos grups més mortífers dels anys 70 i 80.

Com hem vist, el terrorisme no és un fenomen que a curt termini tingui perspectives de que es pugui eradicar, degut sobre tot a la diversitat de factors que influeixen en el seu desenvolupament i a la manca d'acord en la seva definició i manera d'abordar-lo, el que dificulta el consens. La radicalització és un dels factors del terrorisme, però no l'únic, no obstant, alguns dels darrers programes posats en marxa per a la prevenció de la radicalització han començat a donar els seus fruits, tot i que encara els queda un llarg camí als governs i acadèmics per analitzar aquests resultats i poder trobar models que es puguin extrapolar.

Tot i que són programes que requereixen d'un gran esforç per part de les administracions, en quant a recursos i coordinació dels diferents actors, val a dir també que, el sol fet de que aquests programes aconseguixin que una persona abandoni les idees radicals en benefici de la millora de la convivència, i que es pugui evitar que entri en una mobilització cap a la violència que millori la seguretat de tots, aquest esforç haurà valgut la pena.

7. BIBLIOGRAFIA

- Albaladejo, J. (2017). Importantes avances legislativos en la política antiterrorista de la UE. Real Instituto Elcano. Comentario Elcano. Recuperat de http://www.realinstitutoelcano.org/wps/portal/rielcano_es/contenido?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/elcano/elcano_es/zonas_es/comentario-albaladejo-avances-legislativos-politica-antiterrorista-ue
- Albi, H. (2014). The difusion of intra-islamic violence and terrorisme: The impact of proliferation of Salafi/Wahabi ideologies. Middle East Review of International Affairs, Vol. 18, No. 2. Recuperat de http://www.rubincenter.org/wp-content/uploads/2014/07/v18n02a05_alvi_PDF.pdf
- Ashour, O. (2008). De-radicalization of jihad? The impact of Egyptian Islamist revisionists on al-Qaeda. Perspectives on Terrorism, 2(5), 11-14. Recuperat de <http://www.jstor.org/stable/pdf/26298347.pdf?refreqid=excelsior%3Aab8b1a30aae48d448a3859b210fdf56d>
- Bakker, E. (2012). Forecasting Terrorism: The Nedd for a Mose Systematic Approach. Journal of Strategic Security 5, no. 4 (2012):69-84. dx.doi.org/10.5038/1944-0472.5.4.5
- Bakker, E. (2016). Terrorism and Counterterrorism. Comparing Theory and Practice. Coursera. Leiden University.
- Bertelsen, P. (2015). From the Desert to World Cities the New Terrorism. Panorama. Insights into Asian and European Affairs. P. 241-253. Recuperat de http://www.kas.de/wf/doc/kas_42032-1522-2-30.pdf?150714075727
- Birk, A. S. (2009). Incredible dialogues: religious dialogue as a means of counter-terrorism in Yemen. Developments in radicalisation and political violence, 1-21. Recuperat de <http://icsr.info/wp-content/uploads/2012/10/1245345445AneSkovBirkReport.pdf>
- Borum, R. (2011). Rethinking Radicalization. Journal of Strategic Security, 4(4), 1–6. Recuperat de <http://scholarcommons.usf.edu/jss>
- Borum, R. (2011). Radicalization into Violent Extremism I: A Review of Social Science Theories. Journal of Strategic Security, 4(4), 7–36. Recuperat de doi.org/10.5038/1944-0472.4.4.1

- Boucek, C. (2007). Extremist Reeducation and Rehabilitation in Saudi Arabia. The Jamestown Foundation. Recuperat de <https://jamestown.org/program/extremist-reeducation-and-rehabilitation-in-saudi-arabia/>
- Boucek, C (2008) Counter-Terrorism from Within: Assessing Saudi Arabia's Religious Rehabilitation and Disengagement Programme, The RUSI Journal, 153:6, 60-65, DOI: 10.1080/03071840802670106
- Brady, E. (2016). An Analysis of the UK's Counter-terrorism Strategy, Contest, and Challenges in its Evaluation. Recuperat de <https://www.sicherheitspolitik-blog.de/2016/10/10/an-analysis-of-the-uks-counter-terrorism-strategy-contest-and-the-challenges-in-its-evaluation/>
- CONTEST: The United Kingdom's Strategy for Countering Terrorism. (2011). Recuperat de https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/97994/contest-summary.pdf
- De Eulate, I. N. M. (2017). Radicalización y desradicalización de jóvenes yihadistas en Francia. Inguruak, (63). P. 19-50. Recuperat de <http://inguruak.eus/index.php/inguruak/article/view/86/54>
- Directiva (UE) 2017/541 del Parlamento Europeo y del Consejo, de 15 de marzo de 2017, relativa a la lucha contra el terrorismo y por la que se sustituye la Decisión marco 2002/475/JAI del Consejo y se modifica la Decisión 2005/671/JAI del Consejo. Recuperat de <https://www.boe.es/doue/2017/088/L00006-00021.pdf>
- DIRECTIVA (UE) 2017/853 del Parlamen Europeu i del Consell de 17 de maig de 201 per la que es modifica la Directiva 91/477/CEE del Consell sobre el control de l'adquisición i tinença d'armes. Recuperat de <https://www.boe.es/doue/2017/137/L00022-00039.pdf>
- El-Said, H. (2012). De-readicalising Islamists: Programmes and Their Impact in Muslim Majority States (pp. 1-47). London: International Centre for the Study of Radicalisation and Political Violence. Recuperat de <http://icsr.info/wp-content/uploads/2012/10/1328200569EISaidDeradicalisation1.pdf>

- European Commission. (2014). Preventing Radicalisation to Terrorism and Violent Extremism: Strengthening the EU's Response. Communication to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of Regions. Recuperat de https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/e-library/documents/policies/crisis-and-terrorism/radicalisation/docs/communication_on_preventing_radicalisation_and_violence_promoting_extremism_201301_en.pdf
- European Commission. (2018). Migrations and Homes Affaires. MAXIME Berlin. Intercultural and Interreligious Prevention. Recuperat de https://ec.europa.eu/home-affairs/node/7462_en
- European Commission. (2018). Radicalization Awareness Network (RAN). RAN Working Groups. Recuperat de https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/about-ran_en
- European Forum for Urban Security. (2016). Fiche de pratique. Centre d'action et prevention contre la radicalization des individus (CAPRI). Recuperat de https://efus.eu/files/2016/09/PS_Bordeaux_pr%C3%A9vention-radicalisation_FR.pdf
- European Network of Deradicalization. Final Report. 2013. Recuperat de http://www.european-network-of-deradicalisation.eu/images/downloads/European_Network_of_Deradicalisation_FINAL_REPORT_EN.pdf
- Fernández De Mosteyrín, L.M. y P. Limón López (2017): "Paradigmas y prevención del terrorismo: una aproximación al Plan Estratégico Nacional de Lucha contra la Radicalización Violenta (PEN-LCRV 2015)", Política y Sociedad, 54(3), pp. 805-827
<https://revistas.ucm.es/index.php/POSO/article/viewFile/54503/52320>
- González, J. F. G. (2018). Prevención, identificación e intervención post-Barcelona: una estrategia de comunicación holística para la lucha contra la radicalización. Más poder local, (34), 48-59. Recuperat de <file:///C:/Users/Usuario/Downloads/Dialnet-PrevencionIdentificacionEIntervencionPostBarcelona-6327427.pdf>

- Fetouh, M. (2016). CAPRI. La prévention de la radicalisation. Recuperat de <http://www.vienne.gouv.fr/content/download/9711/68196/file/Pr%C3%A9s entation%20M.%20FETOUH.pdf>
- Gearson, J i Rosemont, H. (2015) CONTEST as Strategy: Reassessing Britain's Counterterrorism Approach, *Studies in Conflict & Terrorism*, 38:12, 1038-1064, DOI:10.1080/1057610X.2015.1099991
- Gomariz Pastor, A. (2005). Seguridad internacional y terrorismo. Una nueva era en la lucha contra el terrorismo. Instituto Universitario General Gutiérrez Mellado, 1–29. Recuperat de <https://iugm.es/wp-content/uploads/2016/07/Gomariz.pd>
- Gunaratna, R., & Ali, M. B. (2009). De-radicalization initiatives in Egypt: A preliminary insight. *Studies in Conflict & Terrorism*, 32(4), 277-291. <https://doi.org/10.1080/10576100902750562>
- Horgan, J., & Altier, M. B. (2012). The future of terrorist de-radicalization programs. *Georgetown Journal of International Affairs*, 83-90. Recuperat de <http://www.jstor.org/stable/43134238>
- Ibáñez, L. D. la C. (2014). La lógica del terrorismo, P.274–276. Recuperat de <http://doxacomunicacion.es/pdf/reseatorrismoseijas.pdf>
- Igualada, C. El terrorismo yihadista cierra 2016 con 113 atentados y un 30% menos de víctimas. (12/1/2017). Observatorio Internacional de Estudios sobre Terrorismo. Recuperat de <http://observatorioterrorismo.com/terrorismo-internacional/el-terrorismo-yihadista-cierra-2016-con-113-atentados-y-un-30-menos-de-victimas/>
- Igualada, C. (2017). La radicalización yihadista en el entorno de las prisiones. *Boletín ieee*, (8), 467-479. Recuperado de <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=6361677>
- Irak/Afganistan: Economía i demografía. Diari Expansión. Datos Macro. 2018. Recuperat de <https://www.datosmacro.com/paises/irak> i <https://www.datosmacro.com/pib/afganistan>

- Jenkins, B. (2006) The new age of terrorism. Terrorism and Political Islam. RAND. National Security Research Division. Chapter 8. P 129. Recuperat de https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/reprints/2006/RAND_RP121_5.pdf
- Jongman, A. J. (1984). Political Terrorism. A new guide to actors, Authors, Concepts, Data Bases, Theories and Literature. Routledge. P.28. Recuperat de <https://books.google.es/books?hl=ca&lr=&id=Up4uDwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=A+Research+Guide+to+Concepts,+Theories,+Data+Bases+and+Literature.&ots=RwLuMqMofh&sig=OKhchEmB0op-TIsOaAKbxvWzRwE#v=onepage&q=A%20Research%20Guide%20to%20Concepts%2C%20Theories%2C%20Data%20Bases%20and%20Literature.&f=false>.
- Jordán, J. (2009). Políticas de prevención de la radicalización violenta en Europa: elementos de interés para España. Revista electrónica de ciencia Penal y criminología. Recuperat de <http://criminet.ugr.es/recpc/11/recpc11-05.pdf>
- Luis, L., & Sánchez, M. (2016). Terrorismo: Conceptualización y consecuencias de su indefinición, VIII(July 2017), P. 133–143. Recuperat de <file:///C:/Users/Usuario/Downloads/Dialnet-Terrorismo-5813532.pdf>
- Molina, X. Las 25 mejores frases de Desmond Tutu, el líder anti-apartheid. Psicología y Mente. Recuperat de <https://psicologiaymente.net/reflexiones/frases-desmond-tutu>
- Nacions Unides. Assemblea General. (2 dic. 2004). Quincuagésimo noveno període de sessions. Tema 55 del programa. Seguiment de los resultados de la Cumbre del Milenio. A/59/565. Recuperat de <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N04/602/34/PDF/N0460234.pdf?OpenElement>
- Nacions Unides. Assemblea General. (2006). Units contra el terrorisme. Recomanacions per a una estratègia mundial de lluita contra el terrorisme. A/60/825. Recuperat de <http://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=478624e62>

- Neumann, P. (2010). Prisons and Terrorism: Radicalisation and De-Radicalisation in 15 Countries. The International Centre for the Study of Radicalisation and Political Violence (ICSR). Retrieved 02 July 2013.
- Neumann, P. (2013). The trouble with radicalization. *International Affairs* 89: 4 (2013) 873-893. Recuperat de <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1111/1468-2346.12049>
- Noor, S., & Hayat, S. (2009). Deradicalization: Approaches and Models. Pak Institute. Recuperat de <http://www.pakpips.com/web/wp-content/uploads/2017/11/116.pdf>
- Pavón-Villamayor, V., & Roa, J. V. (2006). Es la pobreza la causa del terrorismo. *Foro Internacional*, 291-302. Recuperat de http://www.jstor.org/stable/27738768?read-now=1&loggedin=true&seq=6#page_scan_tab_contents
- Piazza, J (2006): Rooted in Poverty?: Terrorism, Poor Economic Development, and Social Cleavages , *Terrorism and Political Violence*, 18:1, Recuperat de <http://dx.doi.org/10.1080/095465590944578>
- Peirce, M. (2017). Mobilization to violence (terrorism) research. Canadian Security Intelligence Service. (p. 4)
- Plan Estratégico Nacional de Lucha Contra la Radicalización Violenta. Ministerio del Interior. Gobierno de España. Recuperat de http://www.interior.gob.es/documents/10180/3066463/CM_mir_PEN-LCRV.pdf/b57166c1-aaaf-4c0d-84c7-b69bda6246f5
- Plan Transversal por la Convivencia y la Prevención de la Radicalización Violenta en la Ciudad de Málaga 2017-2020. (2017). Recuperat de <http://www.interior.gob.es/documents/642012/5179146/l+Plan+Transversa+l+por+la+Convivencia.pdf/b62bc722-c8f6-4677-9c3f-5841aa51ea40>
- Plan General de Seguridad Pública de Euskadi (actualizado), 2014-2019. (2017). Govern Basc. Recuperat de https://www.trafikoa.eus/wps/wcm/connect/7d7a7f804560ca3a8575cd2b40ee100d/PGSPE_Actualizaci%C3%B3n_20062017_.pdf?MOD=AJPERES

- Post, JM. (2007) The Mind of the Terrorist: The Psychology of Terrorism from the IRA to al-Qaeda. P 3-14. Recuperat de <https://es.scribd.com/read/182532099/The-Mind-of-the-Terrorist-The-Psychology-of-Terrorism-from-the-IRA-to-al-Qaeda>
- Preventing Violent Extremism. A Strategy for Delivery. (2008). Recuperat de <http://www.northants.police.uk/sites/default/files/Preventing%2520Violent%2520Extremism%5B1%5D.pdf>
- Preventing Radicalisation to Terrorism and Violent Extremism. Approaches and Practices. RAN. Edition 2017. https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/ran-best-practices/docs/ran_collection-approaches_and_practices_en.pdf
- Prevençió, detecció i Intervenció de processos de radicalització als centres educatius. Departament d'Ensenyament i d'interior. Generalitat de Catalunya. Recuperat de <http://educacio.gencat.cat/documents/PC/ProjectesEducatius/PRODERAI-CE.pdf>
- Rabasa, A, Stacie L., Ghez, J, Boucek, C. (2010). Deradicalizing Islamist Extremists. Santa Monica, CA: RAND Corporation, 2010. Recuperat de <https://www.rand.org/pubs/monographs/MG1053.html>
- Rapoport, D. (2002). The Four Waves of Rebel Terror and September 11, Anthropoetics: The Journal of Generative Anthropology, VIII, no. 1 Spring/Summer 2002. Recuperat de <http://anthropoetics.ucla.edu/ap0801/terror/>
- Rapoport, D. (2006). Terrorism. Critical concepts in political science. The four waves on the modern terrorism. Routledge. Taylor & Francis Group. Volume IV. (2006). P 3-30. Recuperat de https://books.google.es/books?hl=ca&lr=&id=E1_SxOuUHmIC&oi=fnd&pg=PR8&dq=david+rappoport&ots=l1GkhdsZXy&sig=jQ3n18N2JaDwm28_nHo1zG1fw0w#v=onepage&q&f=false
- REGLAMENTO (UE) 2017/458 del Parlamento Europeo y del Consejo de 15 de març de 2017 pel que es modifica el Reglament (UE) 2016/399 en lo relatiu al reforç dels controls mitjançant la comprovació en les bases de dades pertinents en les fronteres exteriors. Recuperat de

<https://www.boe.es/doue/2017/074/L00001-00007.pdf>

Rezaei, S., & Goli, M. (2010). House of War: Islamic Radicalisation in Denmark. Centre for Studies in Islamism and Radicalization (CIR), Aarhus University.

Recuperat de

http://www.ps.au.dk/fileadmin/site_files/filer_statskundskab/subsites/cir/Rapport_2FINAL.pdf

Schmid, A. (2011). The Routledge Handbook of Terrorism Research. Routledge. Taylor & Francis e-Library, 2011. (p. 58-118)

Schmid, A. (2016) Interview with professor Alex Schmid about defining terrorism.

ICCT The Hague. Recuperat de

<https://www.coursera.org/learn/terrorism/lecture/RdoCW/interview-with-prof-alex-schmid-about-defining-terrorism>

Stracke, N. (2007). Arab prisons: A place for dialogue and reform. Source: Perspectives on Terrorism, Vol. 1, No. 4 (December 2007), pp. 7-11.

Recuperat de http://www.jstor.org/stable/26298308?seq=1&cid=pdf-reference#references_tab_contents

Thomas, P. (2010). Failed and Friendless: The UK's 'Preventing Violent Extremism' Programme. BJPIR: 2010 VOL 12, 442–458.

<http://doi:10.1111/j.1467-856X.2010.00422.x>

Velasco de la Fuente, P. (4 de setembre de 2015). Los Hassassin: el origen de los asesinos. Criminal-Mente. Recuperat de

<http://criminal-mente.es/2015/09/04/los-hassassin-el-origen-de-los-asesinos/>

Violent Prevention Network. (n.d.). Recuperat de <http://violence-prevention-network.de/en/>

Violent Prevention Network. Anual Report 2016. Recuperat de <http://violence-prevention-network.de/en/publications>

Violent Prevention Network. Maxima Teach2Reach. Educational Workshops and Training Courses about religiously motivated Extremism. (2017). Recuperat de <http://www.violence-prevention-network.de/en/projects/maxima>

Webber, D., & Kruglanski, A. W. (2018). The social psychological makings of a terrorist. Current opinion in psychology, 19, 131-134. Recuperat de

<http://daneshyari.com/article/preview/5033459.pdf>

8. ANNEXES

8.1. FIGURES

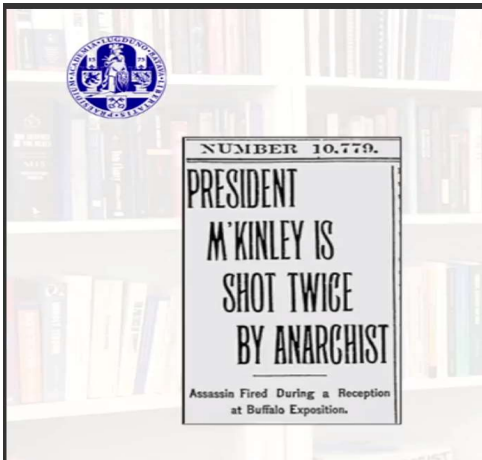

Figura 1. Titular del Philadelphia Record sobre l'assassinat del president dels EEUU Robert McKinley

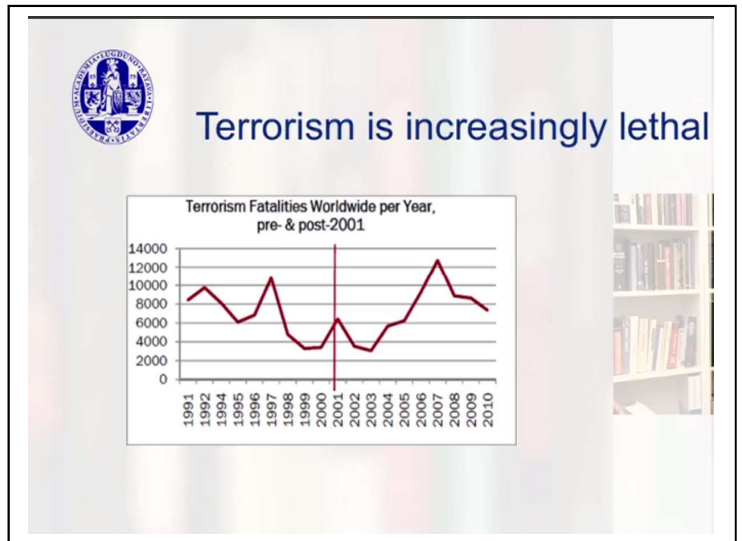

Figura 2. Nombre de víctimes mortals per actes terroristes entre 1991 i 2010.

Font: MOOC Terrorism and Counterterrorism: Theory and Practice. Leiden University. 2016.

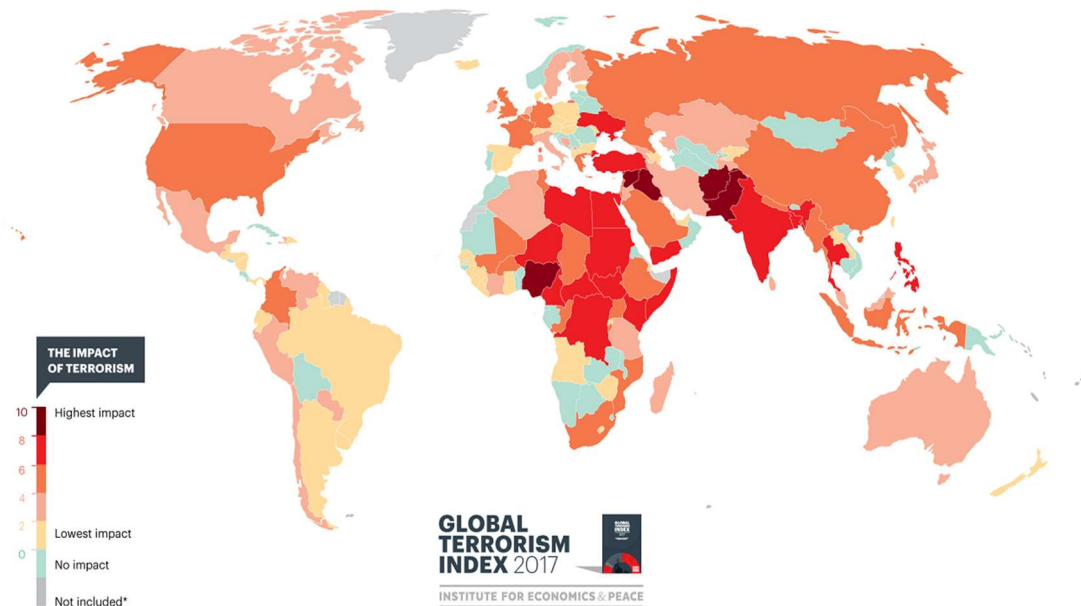

Figura 3. Impacte del terrorisme per regions l'any 2017.

Font: Global Terrorism Index:

<http://www.internationalaffairs.org.au/australianoutlook/terrorism-spreading-less-deadly-2017/>

8.2. TAULES

Taula 2. 12 ítems coincidents en les definicions de terrorisme segons Schmid (2011)

It should say something about a doctrine and/or practice of violent action	It should refer to the context in which terrorism is employed as a tactic	It should contain the concept of physical violence of threat thereof	It should say something about threat-based communication processes
It should mention that terrorism instils fear , dread, panic or mere anxiety	It should say something about the direct victims	It should point the fact that the direct victims are not the ultimate target	It should say something about the perpetrators
It should mention that terrorism is predominantly political	It should refer to the intent of acts of terrorism	It should contain the motivations to engage in terrorism	It should mention that terrorist acts form part of a campaign of violence

Font. MOOC Terrorism and Counterterrorism: Theory and Practice. Leiden University. 2016

Taula 3. Indicadors de radicalització segons Fetouh (2016)

INDICADORS NO SIGNIFICANTS DE RADICALITZACIÓ
Defensar les conviccions de manera fervent
Expressar de manera visible la identitat religiosa
Mostrar un alt interès en les notícies nacionals o internacionals
Expressar el desig d'integrar-se o d'aprofundir en una pràctica religiosa o política
Adoptar noves creences que no van contra la convivència
Prendre una posició i fer campanya de manera pacífica per defensar una causa relacionada amb el grup
INDICADORS PREOCUPANTS DE RADICALITZACIÓ
Adhesió a teories conspiratives
Parlar de veritat absoluta, paranoica, antisocial o antisemita
Obsessió amb el final del món o discurs messiànic
Aïllament d'amics o d'oci i ús exclusiu de nous amics
Fragilitat psicològica o social, desestructuració familiar
Historial judicial
INDICADORS MOLT PREOCUPANTS DE RADICALITZACIÓ
Estratègia d'ocultació de creences religioses i signes de pertinença
Ruptura professional, escolar o familiar
Legitimació de la violència per defensar una causa o ideologia
Discurs deshumanitzador sobre altres grups o individus
Freqüentació de persones radicalitzades o per internet
Consultar llocs o fòrums telemàtics radicals

Font. Marik Fetouh. La prévention de la radicalisation. CAPRI.

Taula 4. Elements del programa Aarhus

Elements específics del model Aarhus	
Casa d'informació	Està en col·laboració amb la policia de Jutlandia Oriental, la qual rep la informació recollida pels agents socials i investiga si es tracta d'un cas de radicalització violenta o simplement és un cas de fals positiu. Si no es detecta radicalització, es poden suggerir mesures alternatives pels serveis socials.
Tutoria	10 mentors guiats per 4 coordinadors. El mentor és essencial per destacar els perills personals i socials, així com la il·legalitat. Ajuda a trobar camins d'inclusió en activitats i tasques de la vida quotidiana, i del les inquietuds polítiques, religioses o existencials. És empàtic, ben informat i interessat.
Tallers	Es fan a les escoles de primària i secundària per prevenir als alumnes en l'amenaça del terrorisme i la radicalització violenta, mitjançant el diàleg, els debats, exercicis, jocs i presentacions breus. Tenen l'objectiu de despertar la consciència dels perills digitals per desenvolupar la capacitat de resistència.
Xarxa de Pares	És una xarxa de pares per a pares de joves radicals i jihadistes musulmans. L'objectiu és capacitar els pares en les habilitats parentals i dotar-los dels recursos per afrontar-ho.
Diàleg	Existeix un diàleg continu amb diferents comunitats musulmanes, organitzacions i mesquites sobre la cooperació del municipi per prevenir la radicalització violenta dels joves.

Font. Programa Aarhus. Elements de prevenció de la radicalització violenta.